

CON

N 1

MANUDAR

1930

LOOMING

EESTI KIRJANIKKUDE LIIDU AJAKIRI

KAHEKSAS AASTAKÄIK — 1930

Loomingu eesmärgiks on kajastada kõigekülgselt Eesti kirjanduslikku elu. Selleks avaldab ta nii ilukirjanduslikke töid kui artikleid ja ülevaateid, samuti arvustisi kõigi silmapaistvate teoste kohta. Ajakiri on meie kirjanikkude loomingu värseks ja esimeseks avalduskohaks. „Loomingu“ üheks ülesandeks on Eesti publikut järjekindlalt tutvustada välismaade kirjandusliku eluga. Selleks avaldatakse nii oma kui välismaade kaastööliste sulest vastavaid artikleid, lühikesi arvustisi väliskirjanduses ilmuvate tähtteoste kohta ja mitmekesisist informatsiooni. „Loomingu“ eeskavva kuulub ka kõigi teiste kunsti- ja kultuurialade valgustamine sellekohaste kaastööliste poolt. „Looming“ tahab tihedas kontaktis püsida kaasajaga, milleks ta muu seas välja annab eri numbreid vastavaiks puhkudeks, korraldab ankeete jne.

Loomingu väljaandjaks on Eesti Kirjanikkude Liit; ajakirja juhtivasse toimkonda kuuluvad: A. Alle, J. Semper, G. Suits ja H. Visnapuu; vastutavaks ja tegevaks toimetajaks on J. Semper.

Loomingut ilmub 1930. aastal kümme numbrit, iga nr. vähemalt 128 lhk. suures kaustas. **Tellimishind** on aastas 15 kr., pooles aastas 7.50 kr.; välismaile aastas 16 kr., pooles aastas 8 kr.; üksik nr. 1.75 kr.

Loomingu seniseid aastakäike on veel saada. I aastakäigu hind on 7.80 kr.; II — 10 kr.; III — 12.50 kr.; IV — 15.50 kr.; V — 15.50 kr.; VI — 15 kr.; VII — 15.50 kr. Iga kirjandusest huvitetu, iga selts ja raamatukogu telligu **Looming** 1930. aastaks. Üheski kooli- ega rahvaraamatukogus ei tohiks puududa ka **Loomingu** endised aastakäigud.

Toimetuse ja talituse aadr.: Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, ajakiri „Looming“.

Hind 1.75 kr.

OLION

ILLUSTREERITUD KUUKIRI

VÄLJAANDJA: G. NAELAPEA.
TOIMETAJA: D. KAROPUN.

TOIMETUS JA TALITUS: RIIA TAN. 64-3, TARTUS, TELEFON 5-42.
AADRESS: «OLION» — TARTU. KÕNETUNNID: KL. 12-13 JA 16-17.

»OLION« ilmub Tartus kord kuus. Aastas 12 numbrit, suures albumi kaustas, osalt kriitpaberil, rohkesti illustreeritult. Aastatellijad saavad jõuluks huvitava üllatuse.

«OLION» käsitab aktuaalseid küsimusi kõigilt kultuurialadelt, paneb suurt rõhku kirjandusele ja kunstile.

«OLIONI» kaastöölisiks on silmapaistvamaid jõude kõigilt aladelt.

»OLION« toob artikleid, ülevaateid, arvustisi, luuletisi, novelle, följetone, romaane, pilte, reproduktsioone kunstiteoseist jne.

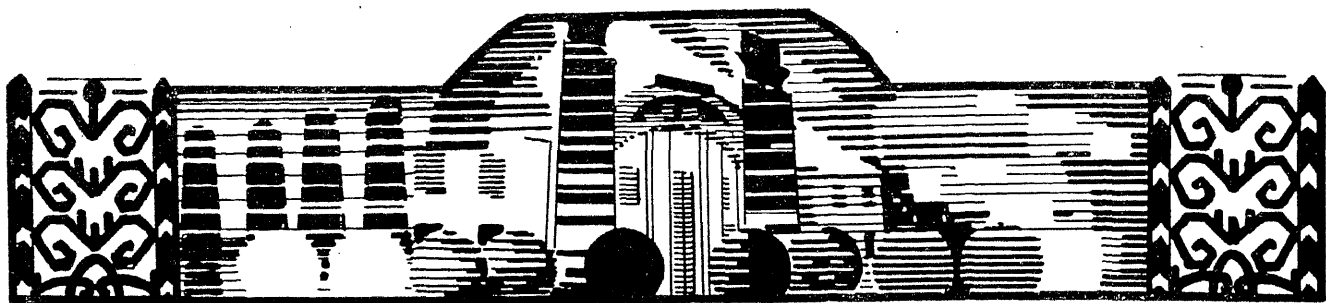
Tellimishinnad: aastas 6 kr., poolaastas 3 kr.; üksik number 50 senti. Välismaile aastas 12 kr., poolaastas 6 kr.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised sise- ja välismail.

Juba järgmiseks numbriks loodame saada ettenähtud paberi, mille esialgset puudumist palume lugupeetud lugejaid lahkesti vabandada.

KIRJASTUS „OLION“ // G. NAELAPEA.

SISU.

E. HIIR: HING HÕISKAB.

G. SUITS: KÕRGES KAARES!

E. HIIR: TALA.

M. JÜRNA: ESIMESED LANGENUK.

A. STARKOPF: SKULPTUURE (REPROD.)

J. LIBE: KUNST KUNSTI RAHVUSLIKUKS TEHA.

JOH. AAVIK: EESTI KEELE JA KIRJAND. ÕPET. KOOLIS.

A. LORDE: ROIM HULLUMAJAS.

A. MATTEUS: ÜKSIKELAMU AEDLINNAS.

MOODSAID EHITISI (PILTE).

NOA LAEV. RAHVASTELIIDU PALEE (PILTE).

J. KÄRNER: TIISIKUSHAIGE EKSTAAS.

O. LUTS: MOODNE KIRJANDUSEARVUSTUS.

O. LOORITS: MEIE KULTUURELU JAANUSE PALE.

A. JÜRGENSTEIN: ELUPULBRIVABRIKANT JA HAGANA-MÖLDER.

ILMARUUMILENNUK. KUUMAASTIK. (PILTE).

NAINE KUUL. NOA LAEV.

EMIL JANNINGS (PILT).

J. KITSBERG: INIMSOO MÖTTEVIISI MURRANGUAEK.

R. PARIS: KAKS JUUBILARI.

R. PARIS: ŠARŽE.

J. PÜTSEPP: JOONIST. JA VINJETTE.

N. TRIIK JA A. PÖLLUSAAR: KAAS.

JÄRGMINE NUMBER ILMUB 20. VEEBR.

OLION

Nr. 1

JAANUAR

1930

OLION ON UUDNE KUJU ME AJAKIRJALITERATUURIS. TA TULEB TARBEST VÕIMALDADA KÕIGILE OSASAAMIST VAIMSE KULTUURI MITMEKESISEIST AVALDUSIST. TA TAHAB ANDA VABAT NING TEADLIKKU VÄLJENDUST ME RAHVA MÕTTEILE JA SOOVELE, KAJASTADA AEGA SÖNAS JA PILDIS. EI VÕIKS OLLA RASKE LEIDA TA NÄILISE PROGRAMMITUSE TAGANT SIISKI PROGRAMMI, NIMELT: TA HAA-RAB KÕIKE, MIS TÕSISELT PUUDUTAB ELU ARENGUT. MITTE MINGILE TEOORIALE, MITTE KOOLMEISTERDAMISELE EI VIITA SEE, VAID KATSELE, EKSPERIMENDILE. AINULT VAIM LOOB ELU. LÜHIDALT, OLION ISE ON KATSE — ORGANISEERIDA PROBLEEME JA NÄHTEID KULTUURI KÕIGILT ALADELT. SEDA ORGANISEERIMIST PÜÜAB TA LÄBI VIIA MUU SEAS ERINUMBRITE KAUDU, MILLISEIS PEAVAD TEOSTUMA PÜÜDED LEIDA LAHENDUSI PÕLETAVAMAILE KÜSIMUSILE.

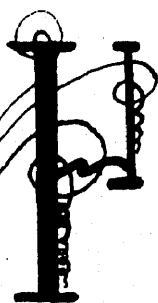
TOIMETUS.

T. S.

HING HÕISKAB.

*H*ing hõiskab vältimatun õnnen
su poole, kodurahvas, vaikne sünnimaa,
ükskõik mis kujulisen kõnen
me süda kõigil hümnib — vakata ei saa!

*Teekäija, seisatu ja kuule,
oo, sulane või pereisand, jäta künd,
laul võidurõkkav tõusku suule —
me armastuse hällin uue ilma sünd.*

*Oo, emad, jätke koldemured
ning tulgem, kaasan pisikesed pudrusuud,
me õnn veel pole elust puret,
koon ilutseme õhtuid, imetleme kuud!*

*Te seltsin tahaks mängi, tantsi
ning rõõmun tuulutada tolmund, raagund teid,
koon puruks lööme murekantsi,
me õnnen teie kustund rõõmu uuestleid!*

*Vaid kortsund palgeilt äigab higi
see sulane või pereisand tumman töönn,
kõik emad hoolen laste ligi,
neil silmad kurvad justkui tähed sügisöön.*

*Läeb mööda töömees pampu kandev,
läeb mööda tuulest rebit hõlstin kaeblev eit,
ka joomar vaevu teedki andev
jäab pea kõrval', pilgun hälbiv etteheit.*

*Kõik vaob mööda, vaob mööda,
on kõigil tumman liikumisen oma siht,
maa ligi kedagi ei lööda,
kuid kõigil siiski looka painutet on piht.*

*Hing, hõiska, hõiska, hüüa, hela,
hing, heida hõiskesse kõik õnne tulvav jõud,
kui keegi meil siin kaasa'i ela —
meid matab üliõnne üksinduse õud!*

Erni Hiir.

KÕRGES KAARES!

Mõningaid mõtteid „Kirjandusliku Orbiidi“ puhul.

Ütles üks noorkirjanik teisele kohvikuselt-silisele:

— Oleme pildunud „Bumerangi“, oleme teinud „Dünamist“. Oleme sattunud tõusvate ja tõusmatute sabagatähtede seisukorda. Aga meid on saanud juba niipalju, et võiksime koos moodustada noor-põlve kirjandusliku orbiidi. Lõpp Maksvas Korras sombunud kultuuriõhustikule, kui meie kokku heidame ja neid, kes meil ees, tutvustame oma ühendatud eneseteostuse relvaga!

Ja nii sündiski sõnum tuliueest koondisest — „Kirjanduslik Orbiit“. Otse igivana Bethlehem'i tähe all 1929 ilmus meie kirjanduslikule vaateveerule 18 noorvalguse rahutu rühmitus: tähestikulises järjekorras August Anni esimesi, tegevtoimetaja Oskar Urgart ja Peet Vallak viimaseid, keskel Erni Hiir, August Jakobson, Mihkel Jürna, Oskar Loorits, Ants Oras, Johannes Schütz j. t.

*

Tähtede teerada laotuses — see nimevõtmine viitaks nagu ülikõrgesse ja väga suurde silmaringi. Millest kõneleb siis tolle kohvikukonstellatsiooni eeskava? Kas inimesest kosmoses ja kosmilisest inimeses?

Ei, lähtutakse ümbritseva elu tillukeste sündmuste registreerimisest ja kirjanduse sihtkapitali „sendiastmestikust“, millest tahetakse kõrgemale vaadata. Tuletatakse meelde „silm silma vastu seismist kõigerobustimatoelusega“ hiljutises ajalooliste suursündmuste keerus. „Meie kirjanikkude noorem generatsioon on arenemas maisema, lihtsama ja inimlikuma elusuhtumuse suunas võrreldes eelkäänud põlvega“, kuulutatakse sulega relvastunud orbiitlaste esimeses õhukeses, aga fooliokaustalises numbris. Samas läkituses „Lugejale“ rõhutatatakse veel kord noore tänapõlve püüdu elulisse lihtsusse ja selgusse. See selguse püüd vajab ilmselt veel kriitilist selgimist, valmimist. Aga niipalju kui aru võib saada „Maksva Korra“ udusestki valgustusest, on kokkuheitnud tulnukate terav ots pöördud noor-eestilise „individualismi“, „estetismi“ ja „müstitisismi“ vastu, miskisuguse „aristokraatia“ ja „pööbli“ eraldamise vastu.

Tõsi küll, seegi terav ots taltub osalises mööndumises, et kõige kesksemad „Noor-Eesti“ rühmast

Prof. G. Suits.

„endale viimaste aastate jooksul on soetanud reservatsioone“.

Jah, nooreestlased elavad ja töötavad enamasti veel tänapäevgi edasi. „Noor-Eesti“ kui aktuaalse rühmaliikumise päevi võiks tõsiasjalikult ometi juba lõpetatuks arvata. „Olukordade loomulikus järgnevuses“ nüüd tõugata ühe ajalukku läinud koostöömimise vastu — kas see ei ole nagu pisut antsakaks anakronismiks? Kant'ist saadik on juba õpetatud, et asjade õige tunnetus on tingitud nende aja, koha ja olulistete tunnuste õietimõistmisega.

*

Aga ennäe „elust kaugenemisse ja eraldumisse“ hälbinud „Noor-Eestit“! Ennäe elulähedusse ja lihtsusse liikuvat „Kirjanduslikku Orbiiti“! Või kas ei anna teesklematust lihtsusest tunnistust meie vastse kirjandusliku veljesto maisemaks peetav nimetuski? Kui tunaste esteetide sugupõlv oma pööblivastaste lööksõnade kogusid välja andis niisuguste eluvõõraste ja võõrkeelsete päälkirjade all nagu „Võitluse päevil“ ja „Vaba Sõna“, siis on tänaste

ümberhindajate lipukirjaks juba sootuks omakeelne ja rahvapärane „Orbiit“. Ei, ei, see on niisama vähe kaugelt otsitud ja võõrsilt leitud, nagu seda olid „Bumerangi“ või „Dünamise“ märksõnad.

Ennää leidlikku vormilist ja sisulist lihtsustamist, kui „Orbiidi“ juhtkirjanik nii ohtralt harrastab päris asjatuidki laensõnu (näit. ‚sugupõlve‘ asemel ‚generatsioon‘)! Teisitimõttelejate arvates ei anna see küll mitte tunnistust elulisest „otsekohe- susest“, vaid raskendatud väljendusest.

„Orbiidi“ 4-leheküljelist esimest numbrinatu- kest pöörates näeme: selle pikem kirjanduslik arvustis on millegipärast müstifitseeritud koguni vanas eesti kirjaviisis ja 17. sajandi muulasmurrakus („Мехъ-МееѢ, иѣ Romance“). Arvustise kirjutaja kuulub ilmselt nooremate akadeemiliste keeleteadlaste sumpti. Kirjandusse sekka lüües eelistab varjunime. „Toimetuse“ läkituses laidetud „tsunfti“- märkide kiuste peab ta varjunimigi olema surnud kultuurkeeles — *Tridens*.

Olnud vallutajate keeles.

*

Nii viivad need eeskavalised lihtsustajad ise tegelikult veelgi kaugemale seda, mida nad oma eelkäijais arvustavad. Aga tõelist meelelihtsustki ei tarvitse märkimata jätta nii kõrgekaarelises taotluses. Muust kõrvale vaadates küsin: kas ei ole mitte tahtlik või tahtmatu eelarvus seegi: „Noor-Eestile“ omistatud „estetismist“, „müstitsismist“, „individualismist“ üldistavaid mõisteid moodustada mõne üksiku tegelase arengu järele?

Liig kitsaks osutub see valem juba Fr. Tuglase kohta. Tulevad õigusega küsimusse veel teisedki mõõtuandvad nooreestlased.

Kas „Kirjanduslik Orbiit“ põhjust annab värske- mate mõtete äratamiseks meie sombunud kultuur- riühustikus, seda näidaku lähem tulevik. Esiotsa peatavad küll tähelepanu selle rühmituse kirjud vastolud taotluse ja andmete vahel.

GUSTAW SUITS.

Tala.

*On mehel sel muretul vilkasti mõtlik
ta vaistlikult vahelduv, kavaldav nägu,
ta võtmisteks-saamisteks meeleldi tõtlik
ning elab kui püsitu inimen-kägu.*

*Jäab kõikjale, kõikjile mälestus temast
kui hakkajast, osavast, kenaksest mehest,
naist käsitleb aina kui anduvat emast,
muid tempe võib iga päev lugeda lehest!*

*Mees säärane ongi nüüd seltskonna tala,
sest temaga kundedel juubelda tuju,
ei kunstnik tend kivvi nii kergesti vala,
ta ise teeb kunstnikust varjude kuju!*

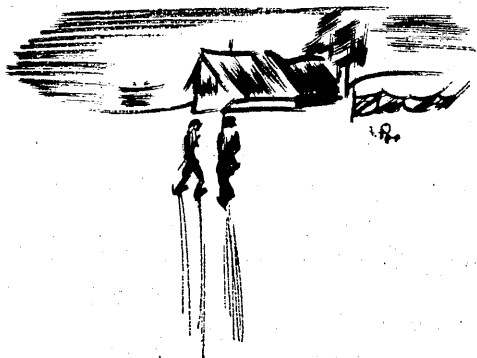
Erni Hiir.

ESIMESED LANGENUD.

Novell.

Liikusime frondi läheduses küli mööda, olles elanikele mureks ning ristiks. Kolme kaupa salgas valgusime elamuile ühel hoobil kaela; tuhnisime riviõppusel omandet ründvõttega täägitet püssid käes lakapäälseil, tareveerseis nõgeseis ja isegi peldikuis (kus sääraseid oli, sest nõnda käis käsk!), et leida puskariaajajaid. Koletu palju pidi seda vedelikku küll sõja päivil siin piiri- ja Peipsi-äärses kolkas aetama! Ja õigust öelda, me leidsimegi siit mitte ainult tolle vedeliku jälgi, vaid otse korralikke tehaseid. Ent salk, kuhu neil otsimisil kuulusin, mõistis süüdlasile tavalisti omavolilise kohtu: Peitku kus kurat oma koli ja toogu lauale paar tosinat mune, sealihaga ning kõige selle parema kõhurohu sordiga, mis nad tootnud oma tehases. Nõnda ei talitet aga teisel — säääl nuheldi, vangisteti jne.

Mõistagi seisis kõik see, mida nõudsim, mõne minuti pärast meie nina ees ja meie rikkusime selle küllaga taas hullumoodi oma kõhtusid, nagu olime neid rikkund kasarmu mitte küllaga. Tahtsime nüüd vähemalt süüagi, nüüd, kus oli juba kindel, kuigi veel mitte ametlikult, et täna-homme saame kuulipritsilihaks, määraseid relvu kõneldi olevat vaenlasel küllaldaselt.

Kas me kartsime seda endi saatust ja kuidas keegi — on raske öelda. — Vist olenes see igauhe närvidest. Ent tõsi oli: nõnda nimetat ülepeä-vai mustust sõjaks polnud kellelgi meist. Oli ju vaenlane tõrjutud maalt ja selline lahingute sööst ta maa-alal tundus meile mõttetuna. Sellest jutleminegi lõi nüüd liinile lähenedes juba kõiki noruga, südame põhjas isegi neid kuraasikamaid, kes alles kasarmus viibides armastasid käia hambuni relvus, unistades end olevat mingid sõja-münchhausenid.

Nõndaks me salk siis kooserdas ühel keskau-gusti päeval kuski Peipsi-äärses külas, tuhnides päevavalgele rea puskaritehaseid. Viimaseid oli aga sama palju, kui palju olime nahka parkind vägevaid lõunaid, s. o. seitse.

Osalt vist seetõttu me tuju oligi kaunis, et keerutasime aina vilkat, aigutasime jumala päikesele näkku ja olime endi meelest täitsa vuntsid. Vähemasti olid me südamed puhtad siinsete kehvikute suhtes. Sest las ajab inimene puskarit, las ta joo seda, ja tont võtaks kõiki seaduse sõgedusi.

Jah, ladus oli meie tuju. Kuna lõuna eeli selt sis sellele veel uudishimu, mis iga teekäänaku ületamisega, igasse uude järvepoolsemasse elamute sa-garasse jõudmisega aiva suurenes.

Meile oli saand nagu omaseks jovaalne väimees-poegluse mäng. Kuhu me ka järjekordselt sisse astusime, pärisime tüdrukuid ja lõõpisime.

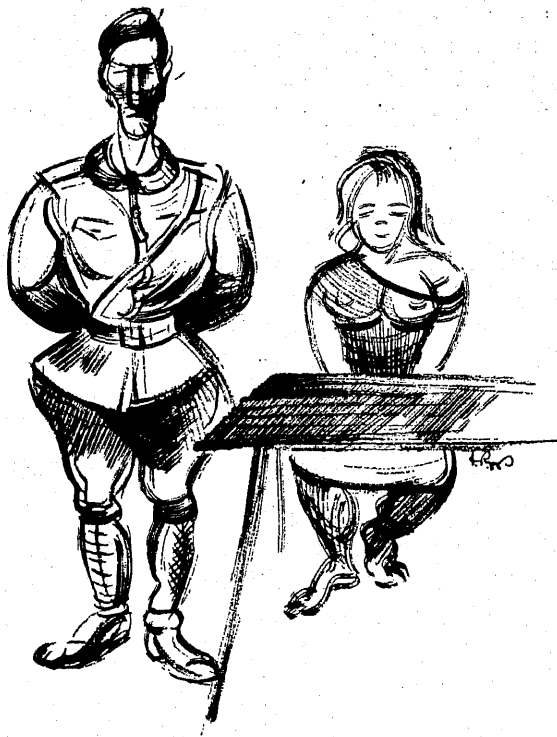
Tavalisti vastati meile siis nii ja naaga. Ent lisati juba keskhommikust alates ja, mida järvele lähemale, seda pikemate kiiduseletustega, et mis nüüd meil, aga rannas, säääl elavat tüdruk, ei seisvat pudeliski, nagu elavhõbe.

Seesugused juhutatava omadused varieerusid ja mitmusid, omandades ikka tõeolulisemat ilmet meie uudishimu krüvimiseks.

Ja kuidas me muidu ka ei leppind sel päeval ühiseis kohtuotsuseis viinakeetjaile ja selle trahvina neilt hangit lõunate suhtes, aga kuuldus sest tüdrukust sigitas me vahel juba ettejäudmust, võiks öelda, koguni vaenu, — ei, hoopis nagu võistlust ja nagu lapsikut aju mingi harulsuse järgi, mida võis vaid üks meist omandada.

Vihastasin enda üle selle tunde virgudes mitut puhku; kirusin ennast ja võitsin end selles ka vististi enam kui teised. Teised? — Kas nad üldse seda püüdsidki teha! Usun praegu, et vaevalt,

sest teisiti oleksin võimaluseta pajatada seigast, mis juhtus.

Nõnda siis rühkisime aiva edasi oma ülearu koormat keskpaiagaga, just kui karjajõudikud, kes tühjendand liigse rokamolli. Rühkisime hommikul kindlaks määrat õhtuse kohtumispunkti suunas, mis asus järve kaldal ja kus pidi meie väeüksusest koonsuma see osa, kuhu kuulusin.

Me rakmeis pihtu näris lõikusekuu päike ja higi kleepis särke kui vorstinahku ihule. Küllastavalt tungis sõormeisse teeveerseilt põldudelt lõigat rukki hõng, teritades sallimatust kõige kõhu kaudu nauditava hääolu vastu, ühtlasi aga virgutades ometi naudingutarvet. Kuna me olime aga imbund kasarmu õhkkonnast, vaatamata igauhe vallaselu eri-

nevusele, siis ei jäänd meist keegi imetlema loodust, sügisõit, või lennutama mõtiskelu teab-kuhu-maale.

Janunesime enam käega katsutavat, ürgselt tunnetavat.

Ja eks olnud selle tungi sisustamiseks me olukorras küllalt meile ühest tüdrukust, kelle ässitav kuuldus oli meisse tungind.

Oma tundeist me aga üksteisele ei kõnelnud, kuigi mõistsime, et mõtleme üht ja sama.

Niimoodi käies olime vahepeäl lähenend juba külakesele, kus oli me koondumispaik ja kus läheduses pidi asuma me huvialunegi; oli päevgi jõudnud vahepeäl ligi õhtut ja oli kolmas meist käsutet me naabersalgale abiks.

Nõnda käisime siis kahekesi, õieti ruttasime läbi kopli võsade, üle soonikute, silmalt üle põllunurkade, vältides teid, elamuud ja endi otsest ülesannet. Püüdsime rutem lõpule, sinna päramisse rannakülla, kus teadsime tema olevat, elavat üksikus kaldaveerses majas oma emaga.

Usaldasime temast üksteist nüüd kõnetellagi. Polnud enam midagi varjata, me ruttamise suund oli kummalegi liialt kindel.

Harutlesime, mis võiks ta nimi olla. Kuigi mu kaaslane juba alguses kaldus nimetama teda Petro-nillaks. See aga tundus mulle liialt otsituna ja ma kahetsesin isegi me juhmust, et me polnud kelleltki pärand ta tõelist nime. Ma tõrkusin seda omaks võtmast, kuid leppisin viimaks kaaslasega, püüdes omalt poolt jällegi ennustada ta välimust.

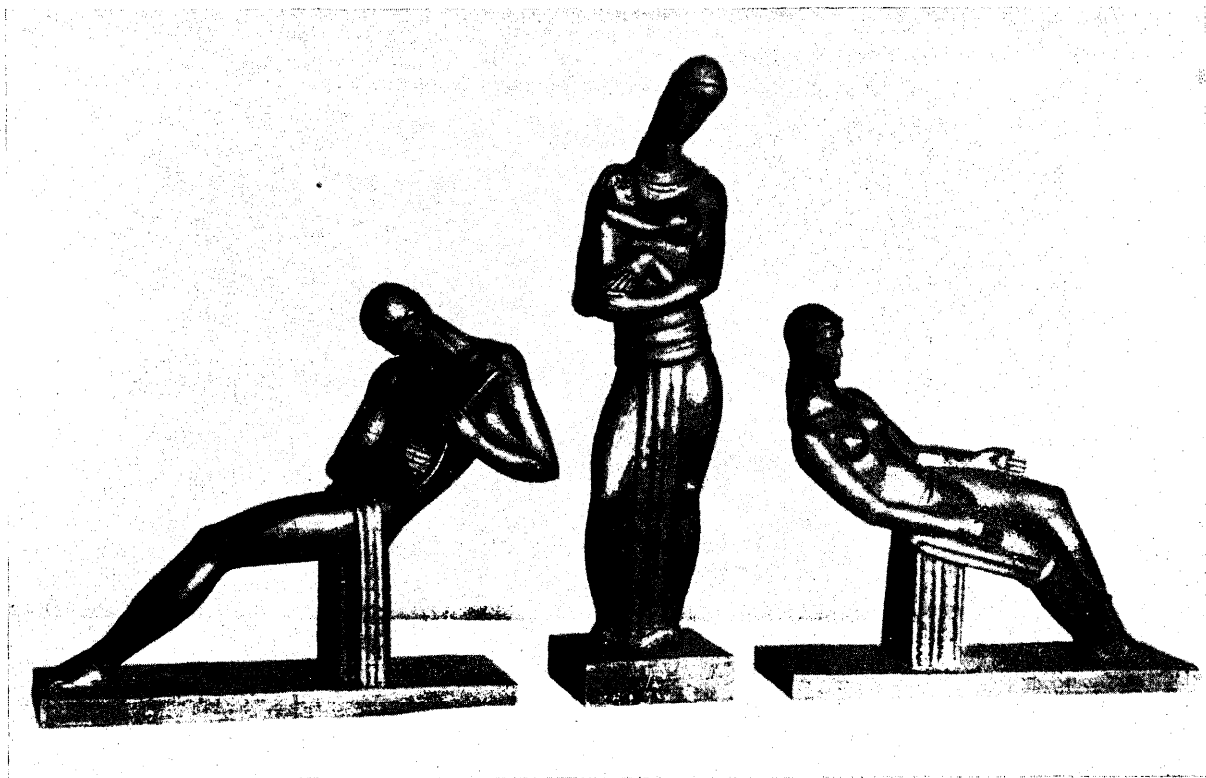
— Suur ta on ja laisk, järvevenelase tütar, seletasin, on blond, kannab kirevat päärätti ja suu on täis kobrutavat naeru. Ent kõlbliselt ta on vististi küll nii ja naa, millest ka meile, kui sõdureile, ta üleskiitminegi.

— Lori, tühistas kaaslane mu väitluse. — Säherdune orav on ta, siug, et lust kaeda.

Kui veenvalt ta seda ütles! Imestasin otse. Lasksin tal meelega ees käia. Koguni huvi heites mineku eesmärgi vastu, silmitsesin nüüd teda, oma kaaslast, keda oleksin näind nagu täna esimest korda, kuigi olimè istund aastaid ühises klassiruumis tarkusi tuhnides.

Ta sirutas mu ees oma nõtkeid koibi. Oli valgepäine, naiselikult pika kaelaga ja kehaliselt habras. Keeras vahetevahel pää üle õla ja naeratas, et ma väsiivat, ning lisis taas sammu, rind kui pugu ees.

(Järg lk, 11)

KUNST KUNSTI RAHVUSLI- KUKS TEHA.

Följeton.

Kui on aegajalt täitunud kindel hulk päivi ja tunde, siis raputab jällegi Maarjamaad ja tema kultuuri üks suur relvade tärin ja sõjahüüd.

Maarjamaa pojad on täis suurt viha üksteise peale ja vennapeksu iha, mis ei ole suunatud ei kellegi võõra vastu, vaid oma enese poole. Sest kaklusehimuline on eesti rahvas. Kui tal pole peksa välisvaenlasi, kui on taltsaks tehtud Ida ja Lääs ning Lõuna, siis puhtast jõuküllusest on tung teha rapiiriskandaali iseeneste vahel.

See buršide igivana komme on üldse meie avalikus elus ka kultuurikandjate ja -tahteliste poolt omastatud ilma allikat tsiteerimata ja rakendatud puhta kunsti teenistusse.

Suur hüüd käib läbi Maarjamaa, suur hädakisa. Iha oma enese puhta rahvusliku kunsti järele. Võõrast, liiga palju võõrast õhkub meie hing ja kultuur.

Noorestlased, siurupiitlased, tarapiitlased — eks neil kõigil ole olnud suur tung saada pöökeurooplasteks. Internatsionaalitseda, sotsialistitseda, esteetitseda, marksisititseda, humanistitseda.

Ja siis on nad veel siunanud futuristide kombel meie omapärasuse traditsioone ja maha teinud nende ninamehe eeskujul, kes kuulutas interdikti kõigile traditsioonele,

A. Starkopf.

Hämning. A. Starkopf.

on ometi nii rahvaluule kui ka meie ajalugugi teiste juures, kes oskajamad, võimaldanud neid püsivaid väärtusi, mida ei tee olematuks ei ükski pasteldamine.

Ainult kujutavates kunstides oleme siiani olnud võrdlemisi jännis.

Tehniliselt käsitluselt ei anna meie maalile ega graafikale mitte palju ei meie vöö- ja kindakirjad, ega vaibad või tarberiistade ornamendid dekoratiivstilisatsioonidekski. Ja meie kahtleme väga, kas seal esinevad värviki on meile küllalt otstarbekohased. Lepalehed ja rabakanarbikud läksid moodi küll sõja-ajal, aga paremate värvide olles vanu tarvitada või metsarohtudega lõunendeid katta, sellega satuksime vahest samasse olukorda, kui need klassiliste maalide jumalikust pruunist vaimustunud, kes ei küündi pleekumise mõistmiseni.

Tuhat korda täbaram on lugu skulptuuriga. Ei saa selle algeid leitud primitiivsemast rahvakunstist, sest on raske naisfiguuride anatoomia rikastamiseks hankida pidemeid puukannupärade, rangipuude ja vokkide konstruktsioonide esteetilisest seadusepärastest.

Ometi on me vanameistrid just siin loonud teoseid, mida me täie õigusega oleme nimetanud ja harjunud nägema rahvuslikena.

Köleri „Loreleiga“ võeti ette ümberristimine ja nüüd ei kõlba ta mitte ainult „Ristiusu tulekuks Eestisse“, vaid üldse „Ristiusu tulekuks“, või koguni „Vana-Eesti karskuse kaotamiseks“, või „Võõrsõnade tungimiseks eesti keele“. Tema — samasugune luule või muistise motiivind illustratsioon — „Nõia unest ärkamine“

Pea. A. Starkopf.

muuseumidele, arhiividele ja raamatukogudele; selle nina-mehe kombel on nad pahaks pannud kogu rahvusliku põiheli ja seda mõnitanud pastlakultuuriks.

Selle eelarvamuse sobitusel on aga hilisem sugupõlv hirmuga hoidunud igast rahvusideoloogiast, sest seda on tituleerides labakinda ja pastla kandmise ideoloogiaks klassifitseeritud kroonupatriotismiks.

Ometi oleks meil kaunite kunstide alal paljugi võita meie oma rahva vaimuvara ärakasutamisega.

Helivallas on liiga vähe tehtud rahvaviiside ja nende motiivindite avastamiseks ja edasiarendamiseks.

Luulevallas võiksid rahvaluulelised motiivid mitte ainult tehniliselt küljelt, vaid ka esteetiliselt elamuste sõlmimise ja lahendamise eelvõimalusilt pakkuda sageli ilusaid kapitalivõimsaid eeskujusid.

Ja kuigi helialal „K a l m u n e i u“ kadunuke kipub minema kõige kaduva teed kõigepealt oma librettolt ja kui meie olemegi jäänud ajaloolaulik-riimija „T o o m a p ä e v a“ väärtuste suhtes uskumatuteks toomasteks, siis

on tasapisi esinenud sümbolina meie rahvuslikust ärkamisest, aga kõlbaks ka keeleuenduse vapiks.

Weizenberg on marmordanud rea muinaskujuksid. Ta „Kalevipoeg“ võiks küll niisama hästi olla „Argonaudi“, ta „Vanemuine“ Homerooseks, ta „Koit“ Prometheuseks, ta „Vanapagan“ Barrabaks, Barrabas Vanapaganaks jne. Kallis'e „Kalevipoeg allilmas“ on ümberristitav „Setuvelleks öllekeldris“ jne.

Selliseid näiteid võiks korrutada lõpmatuseni. Siin on märgitav ainult see eriomane tulemus, et suurem osa meie rahvuslikest kunstitoetest on tõlgendatavad ja ümberristitavad õige mitut moodi. Kunstnik näib olevat kinni kõigepealt oma otsese elamuse paelus. Ta ei küsi selle järele, kas üks või teine teos meie intellektuaalsele kombineerivale fantaasiale annab midagi kinnihaaratavat ka sel korral, kui me ei oskagi sissetunda ega mõista vormi pandud tahet, elusa looduse ainesse vormimist kui niisugust, elu kinnipüüdmist joonte ja vormi mängu. Meie kunstnikule on enamasti ükskõikne kogu literatuur ja kommentaaristik, mis nii tarvilik veel ABC-ga maadlevale vaatelejale, Pühale Kunstinautijale.

Nad parema meelega klassifitseerivad oma teoseid lihtsalt: figuur, gips, akt, puu, puumass jne., selle asemel et oma teosele nime andes ilusasti ära seletada, missuguse jutu ja asjanduse kohta see võiks käia. Ent kuigi teoste nimetus on autorile praegusel ajal enam-vähem sekundaarne, siiski vaatleja psühhostruktuuriga arvestades sageli just esmaväärtuseline.

Selliste primaarõuetena tulevad arvesse kunstinautimisel laiema publiku juures veel teisedki momendid: erootitsemine, eetitsemine, jutustav literaarsus ja — last not least — ka ideoloogiline rahvuslikkus.

Kui nüüd skulptor või maaliija otsekohe ära ei jutusta, „mis ta on tahtnud oma teoses ütelda“, „kuidas ta on seda arvanud“ jne., siis tuleks asjale kõrvalt appi tulla.

Asi on nimelt nii, et ainult mõned, kes mujal pole suutnud igakord leida tunnustust, ei tea kelle süü läbi, on siiani julenud asuda garneerima oma teoseid m. s. ka rahvuslikus vaimus, et vähemalt sellega võita poolehoidu nende seas, kel see ainukeseks mõõdupuuks, ja end kindlustada nende vastu, kes suhtuvad pahasti. Sest rahvusluse lipu all purjetades võib igat kriitikut, kes kauba kallal kipub norima, tembeldada Püha Lipu rüvetajaks.

Selle asjaolu pelgusel ei juleta aga teisel pool üles seada mingisugust silti.

Ometi pole midagi kergemat kui just meie kunsti kas või üle öö muuta rahvuslikuks ja igat kunstnikku kõige ideelisemaks omakultuuri mõtte kandjaks.

Võtame näiteks kas või säärasegi kunstniku kui seda on A. Starkopf. Tema puhul meie teada pole seni keegi tulnud mõttele talle ette heita n.-n. pastlakultuuri või teda tembeldada eesti rahvaluuleliste või ajalooliste

traditsioonide kandjaks. Kuid tema ateljees ringi kolades võiksime aga leida selleks küllalt võimalusi, kui meie ainult valmistame oma apertseptiooni pururahvuslikule valmisolekule.

Näiteks torkab silma ta õige suur figuur „Mees mõõgaga“. Meest ja mõõka üheskoos võime kujutella küll iga rahva juures, kuid meile on eriomane episood Kalevipoja mõõgaloost. Kui me seda teost nimetaksime lihtsalt „Kalevipoeg mõõka ostmas“, või „Kalevipoeg soome sepa juures“, või „Kalevipoeg mõõka proovimas“, siis ei saaks ollagi rahvuslikule mõttele ja traditsioonile ligidamal seisvat teost.

Samast seisukohast on huvitavad ta pürskkaevu kõrvallfiguurid: poisikesed kilpkonnal ja hülgel seljas — „Noored Kalevid mererannas mängimas“. Igat naisakti ja -figuuri võiksime ristida eestipäraste nimedega Linda, Salme jne. Kui see on vanem, keskealine naine vähe kurvema näoga, siis — „Linda Kalevi haul“. Iga meesgrupp oleks „Noored Kalevid“ (ei teeks paha paar vöökirja ornamentide viigilehe jne. ümbrusse). Armastajapaarid oleksid „Linda või Salme kosilased“. Pisut intiimsemas poosis aga juba „Kalevipoeg ja saarepiiga“ või koguni — ajaloolisemat traditsiooni austades — „Jus primae noctis“. Saarepiigaks võiks saada ristitud ka naisfiguur „Hämming“, sest saare neiu tõesti hämmastus, kui tundis oma kavaleri ära oma venna.

Suurema grupi, mis oma kolme figuuriga sündmuseks meie kunstielus ja ainelt kogu skulptuuri ajaloos, — „Lott kahe tütreaga“ — võiksime küll (nõrgemaks tehes vastolulise probleemi — kahe noore tüdruku üheaegne kiivusetu iharus vana mehe elujõu suunas) vabalt nimetada „Mõrsjateks Soomest ja Saarest“ või „Eesti kuninga Vesse naisorjadeks“, või „Eesti vanem peale võidukat lahingut“.

Säärast operatsiooni saab teha muidugi mitte ainult A. Starkopfi toodanguga. See oleks võimalik igalpool. Iga vanema mehe pead ristida „Vikingiks“, „Eesti vanemaks“ või „Hiietargaks“, igat küürutajat „Palvetajaks hiiemetsas või Uku altariil“ ja üldse iga poosi jaoks — mingi üliarahvuslik eksplikatsioon.

Sellega saaksime kätte kaks olulist asja: kogu kunsti-toodang muutuks meil, nagu ülal seletatud, „rahvuslikuks“ üle öö ja oleks kindel kaitse iga norija vastu. Sest kes tohib vastu astuda rahvuslikule asjale!

Siin näen ma suuri perspektiive. Ja neid jätkuks seniks, kui meil rahva vaimu ja psüühnega tutvunetakse niivõrt, et seal võimaldatud seotised ja elamused ise muutuksid otseselt inspireerimisvõimelisteks kunstnikele, nii et need rahvuslikud sildid, mis meil kipuvad esinema, ei oleks mitte ainult reklaamibluffideks, vaid suudaksid ise algeliselt panna liikuma looja hinge omalt siseelamuselt.

Juhan Libe.

ESIMESED LANGENUD.

(Alg. 7. lk.)

Ja-ja, ma hakkasin nüüd mäletama: ta polnudki nii habras. Sattudes rüselusse ta vilksas alati kui angerjas talle vaenulikust ringist, ja kes siis sai ta luise rusika hoobi, see teist enam ei igatsend. Kuid, muide, ta oli harras, osutas andi keelteomandamises ja ei keeland selles oma abi ühelegi klassikaaslasist.

Temast võidi otsustada: on kärata inimene, suure žestita ja suurema hoota. Kuid ta vesisini-seina näivate silmade põhjas redutses ometi tuli, nõnda kui oleks metsajärve põhjast ähvardand kraater. Olin oodand seda, hakkasin nüüd mäletama, kunas säält purskab, ent jällegi vaibus lõõm ses liiga varjat vees.

Sellega ta osalt võitiski mu poolehoiu, pige-mini mind vallutas ta sellega, ja see saigi mu suhtes põhjusist vist mõjuvaimaks, et me lähistusime. Meie sõprusime siis koguni. Mida oli aga kasarm jõudnud juba nükkida nüüd mingiks ühiseks seltsimeheliikkuseks, kompaniikaasluseks. Kuna see viimane ongi tolle võimu-haaremi iseloomustavamaid jooni. Sest sultan-võim ei vaja enesele hädaohlikku vaimu, vaid liha ja selle füüsiliselt oskustlikku jõudu...

Kuid hüpe üle päramise rohtaia, teejuhatust veel vastutulevalt eidelt, ja me suundusimegi järvest paari vakamaa kaugusel asuva elamu poole, kolme aknaga kalurimaja, mille kõrvalhoonete ümber nuhkis täägitet sõdureid.

Mu kaaslane peatus.

— Meie kompaniist, — ütles ta kaela õieli ajades ja seletas:

— Veltveebli salk.

Pidi siis nagu pöörduma, ent jatkas hoopis minekut. Kuulsin ainult, kuis ta sülgas kuiva ütluse, need olevat vähi mehed.

Vist enam kui keegi meist vihkas tema seda meie ülemusi, seda laiaõlalist, sitket ja trammjalalist meest, kelle pää oli piklik nagu uhmri nui ja kelle järgi valat pataljoniga oleks omandand iga vabariik, kõnelemata muist, talle au tegeva paraadimeeskonna. Nii pingutatult marssis veltveebel, et ta kindusooned helisesid.

Võib-olla ei taband ma õieti, kuid mu kaaslane näis teda vihkavatki, nagu sõjalist distsipliini. Kuna säält poolt jatkusid talle hurjutused ja kordus kartser kui meeskonnast kangekaelseimale.

Oma esimese kuu palga, tolle sõduri kirjamargiraha, ohverdas aga hurjutetav juba kättemaksuks. Ta ostis kergelt samet-punase mulda ja puistas selle saunapäeva eelööl veltveebli säärsaapaisse. Öhtul saunas aga naeris juba pool kompaniid veltveebli suuri ja punaseid jalgu. Kuna teostaja hüüdis kõigi naeru lisaks: iga vähk kandku sõrgu, ja veltveebel olevat kompanii vähk. Selle eest talle määrati küll kõik võimalikud karistused, kuid veltveebel jäigi nüüd kompanii vähiks.

Olime peatund. Saatsime silmiga eemalduvaid seltsimehi, kelle keskel puudus eelmainitu. Avasime siis kalurimaja toa ukse.

Siin istuski salgast maha jäänd veltveebel, elavalt juteldes väheldase tüdrukuga, kes nobedasti teoksil luuaraage vestmas. Viimase silmad välgatusid aeg-ajalt nagu noatera tema sõrmede vahel.

— Kas on sinu nimi Petronilla? — päris mu kaaslane ilma mingi sissejuhatusega tüdrukult. Veltveebel aga põrnitses meid, veel sõnakestki lausumata.

— Kas on? — kordas mu kaaslane küsimust. Tehes oma sinatuse nõnda koduselt, nõnda hoolimatult, et ma oleksin võib-olla võõrastand, kui ta oleks nüüd sinatamise asemel teda teietand.

Tüdruk aga paljastas valged, ühetaolised hambad nagu kudrused ja teatas, et olevat, — teda aga kutsutavat Nillaks. —

Mu imestus kippus ohjeldusest, sest kaaslase aimus naise välimusest ja päämisist loomujoonist osutus tõeks.

Jah, imestasin, kuis võis see juhtuda. Nüüd aga kaldun seletama seda meis peituvat omadusega, et aimame vahest ette meile saatuslikeks osutuvaid juhtumusi ja suudame üldjoonis kirjeldada isikuid, kes kohtavad meiega suhteliselt kunagi tähtsaina.

Siis tõusis aga veltveebel püsti ja ta suured kämblad tõmbusid rusikasse. Tema tühine ning karm nägu punetas tõusvast vihast, nagu inimestel, keda jultunult segatud, kui ta meid seejuures käsutas:

— Vasak po-o-ol... ja ...marss! Uksest välja oma asja juurde.

Öelnud selle, istus ta uuesti seljaga meie poole, olles kindlal arvamusel, et ta käsku jalamaid täidetakse.

(Järgneb.)

Mihkel Järna.

EESTI KEELE JA KIRJANDUSE ÕPETUSEST KOOLIS.

Sauna-Hansu oma hobune.
Kitzberg.

Aasta nelja-viie eest võis veel sellega asja vabandada ja end trööstida, et eestikeelne kool on alles noor ning algaja ja et keskkooli lõpetajad olid oma esimesed kooliaastad olnud venekeelses koolis. Ka see asjaolu seletas ja vabandas, et esimesil Vabariigi aastail oli ülemineku aeg, õpetus oli kobav, õppeabinõud, raamatud puudulikud ja seetõttu ka nõudmised väiksed. Kuid nüüd, kus eestikeelne kool on kestnud juba 11 aastat, seega täielise koolikursuse, peaksid nüüdsed kooli lõpetajad olema täiesti rahuldava tasapinnaga eesti keele oskuse ja kirjanduse tundmise alal, s. o. et nad (vähemalt 50% õpilasi) kõigepäält kirjutaksid õigekeelsuslikult vigadeta keelt (niipalju muidugi kui keel seni on õigekeelsuslikult kindlaks määratud), ja teiseks, et neil eesti kirjanduse ajaloost oleks selge ülevaade ja et nad oleksid lugend nõutava minimumi tekste; sellega ühenduses, et neil oleksid ka tarvilised minimaalteadmised maailmakirjandusest ja kirjandusteooriast.

Kas on saavutat see oletetav, see nõutav tase?

Peab tunnistama, et mis keelesse puutub, siis kahjuks ei. Ollakse veel kaugel allpool rahuldavat taset. Sest kui lugeda õpilaste kiritöid, kes on lõpetamise eel, või, kõige parem, nende küpsustöid, siis paistab silma kurb pilt; nimelt:

Õpilased ei ole 11-aastase õppekursuse jooksul omandand nii lihtsa ja kerge eesti õigekirjutuse oskust: nad teevad eriti kokkukirjutamise alal palju lubamatuid vigu; ka kommasid ei osata korralikult panna. Mõned ei oska vahet teha k ja kk, koguni k ja g vahel, ja ka lastakse auga lõpetada keskkool.

Õpilased teevad ka palju keelevigu; nende õigekeelsuslik oskus on allpool rahuldavuse taset: ei osata lihtsalt sõnu õigesti deklioneerida ja konjungeerida, kirjutetakse *kõrbes oli öiseid külmu, ots-tarbete, oskanud, kõneleda*; vahetatakse ära -lik ja -line (*kirjandusline, kirgline, aga sügavmõttelik, laiaulatuslik*); kirjutetakse *võimata pro võimatu, vast pro vahest*; tehakse kongruentsivigu (selle inimesele); tehakse vastuvaidlematuid objektivigu (kõik need nõuded, *mida ta oli tagasi võtnud*); kirjutetakse kõiges rahus *sai teada antud* (pro *anti teada*), „peab leidma teine võimalus“ (pro „teise võimaluse“); tarvitatakse -gi asemel *ka* (ja nõnda see oli *ka*); tarvitatakse lubamatu saksapärasest sõnajärjestust segi liialdet uuendusliku sõnajärjestusega („kui on majanduslikult väga viletsal järjel inimesed“); vahetatakse ära *järeldus ja tagajärg, omab ja omandab, ehk ja või*; tarvitatakse *juhust* väärast tähenduses. Õigekeelsuse peenemaist nõudeist muidugi ei ole juttugi, nagu tarbetumate, või, vastupidi, teatavate sõnade (näit. *on, oli*) lubamatu väljajätmine, käänete tarvitamine tagasõnade asemel

(nagu „kade *temale*“ pro „*tema pääle*“), käänete tarvitamise peenuste tundmine (näit. see oli detsembris (mitte detsembril); i-mitmuste õige tarvitamine, nominatiivsed liitumused, ja ei asemel ega, -sti pro -lt, kus see võimalik, jne. jne.

Õigupoolest peaks keskkooli lõpetajate keeleoskuse, nende, kes 11 aastat on õppind eesti keelt sellekohaste elukutseliste õpetajate juhatusel, tunduvalt parem olema nende eesti kirjanike ja ajakirjanike omast, kes vene ajal on väga vähe või mitte sugugi koolis õppind eesti keelt. Kuid osutub, et eesti keelt 11 aastat koolis õppind isikud ei saa kuidagi ületada eesti keelt koolis mitte-õppinute õigekeelsuslikku taset. Parimas juhtumis teevad keskkooli 5-nda klassi õpilased ja selle lõpetajad (väga vähesed erandid välja arvatud) samu vigu mis ajalehed; suurema hulga õpilaste õigekeelsus aga on allpool ajalehe keelelist tasapinda: nad oskavad kaugelt halvemini eesti keelt kui need, kes seda sugugi pole koolis õppind.

Omal ajal lootsime, et nüüd iseseisvas Eestis pärast kümneaastast kooli kestust koolist välja tulevad isikud, kes eesti keelt oskavad paremini kui ajakirjanikud ja kirjanikud ja seega tõstavad meie keelelist taset tulevaste kirjanikena, ajakirjanikena või lihtsalt haritlasina. Petlik lootus, asjatunud illusioonid.

Sest ilmub, et kool põrmugi ei mõju; osutub, et eesti keel koolikavades on eesti keele õppimise seisukohalt siamaani olnud täitsa tarbetu ja kasutu õppeaine, mis vabasti võiks kavast hoopis välja jätta.

Tõepoolest, kui eesti koolinoorsoos ei tõuse meie keeleoskuse tasapind astme võrra kõrgemalle üldisest, siis ei ole loota, et tulevikus üldinegi tõuseks, vaid keeleoskus jääb Eestis igavesti puudulikuks ja viletsaks.

Ja nõrk ning puudulik pole mitte ükski puhtkeeleline külg õpilasil, vaid ka nende sõnastus ja

Mag. Joh. Aavik.

stiil. See on enamasti kohmakas, abitu, katkeline, sidetu, täis anakoluute. Nii võib kirjutada ka lihtne, aga intelligentne, ajalehti ning kirjandust lugav tööline, kes sugugi pole keskkooli saand.

Mõned õpilased jälle, kes tahavad targemad ja „moodsamad“ olla, kirjutavad mingit ebaloomulikku, tehtud, üleskrüvit stiili, arvates, et see on peen ja ilus ja tark, kuid õigupoolest on see otse ärritav ja vastik lugeda. Ja vabad pole keelevigadest nemadki, sest nende juures tulevad harilike vigade lisaks veel need, mis valesti tarvitet uuen-duste, modernitsemiste ja vigurdamistega korda saadetakse.

Ka teoreetilised teadmised keele alal on viletsad keskkooli lõpetajail. Valdav enamik õpilasi ei tunne lihtsalt grammatilist terminoloogiat, ei tea, mis on infinitiiv, partitsiip, intransitiiv, refleksiiv, frekventatiiv, diminutiiv, milliste sõnade ja mõistete teadmise peab ellu kaasa võtma, neid jäädavalt, alati, eluaja teadma, sest nende teadmine kuulub üldharidusse.

Kes ei oska vahet teha n. n. väljete vahel eesti sõnades ega tea, mis käänetega väljendetakse täisobjekt eesti keeles — need kaks eesti keelele nii iseloomulist, nii omapärast, nii põhiolulist nähtust —, nende kohta võib julgesti ütelda, et nad ei tea eesti keelest veel mitte midagi. Eksamineerige ses suhtes keskkooli lõppklassi õpilasi: vaevalt keegi osutab rahuldavaid teadmisi. Objektist vaevalt keegi teab midagi pääle nime. Kui sedagi ei teata, kuidas siis võib nõuda, et keskkooli lõpetajal oleks aimu, mis on frekventatiiv ja diminutiiv, või et tal oleks mingi ülevaade eesti keele leksikaalsest koosseisust, laensõnadest (vanemaist ja uuemaist), mis teadmine ometi ka peaks kuuluma haritud eestlase üldharidusse.

Ilmub, et noore eestlase pääaju tuleb keskkoolist välja peaaegu *tabula rasa* na teoreetiliste teadmiste poolest eesti keeles.

Üks harit inimese tunnus tegelikus elus on, et ta sõnade tagavara on kaugelt suurem kui harimatul inimesel, nimelt et ta tunneb ja mõistab teatava hulga üldtarvitavaid võõrsõnu. Kuid selleski suhtes ei tee keskkool harit inimesi, sest üldtarvitavate rahvusvaheliste võõrsõnade tundmine ja mõistmine on keskkooli lõppklassi õpilasil üsnagi puudulik ja täis otse uskumatumaid lünki. Küsiteldagu, tehtagu ankeete. „Looduse“ poolt möödunud aastal tehtud ankeet ilmutas, et meie keskkooli lõpetand noored ei mõista selliseid üldtarvitavaid võõrsõnu kui: *belletristika, bibliograafia, litograafia, defekt, dekreet, differents, diletant, eksperiment, flora, hüpnoos, katarr, lokaalne, mausoleum, oponent, paanika, sünonüm*. Üks seletand *mausoleumi* muuseumiks; teine (kes muide 4-nda s. üliõpilane) kirjutand koguni *pelletriska*.

Mu isiklik küsetlus paljastas, et õpilasile lõppklassis tundmatumad või tumedad on sõnad seesugused kui: altruism, apaatia, brošüür, diagnoos, es-

see, indignatsioon, kliše, korrumpatsioon, narkoos, nüanss, pampflett, paradoks, plagiaat, režim — diskreetne, indiskreetne, impulsiivne, intensiivne, spontaanne — diskrediteerima, inspireerima, profaneerima, ruineerima, sugereerima.

Kõike muud, mis pärast kahjuta unustetakse, õpetab kool, kuid tegelikus elus tarviliisi teadmisi ei anta, ei õpeteta küllalt.

Kui ei hoolitseta üldtarviliste võõrsõnade teadmise eest, siis ei ole miski ime, et ei panda rõhku sellele, et õpilased rohkem tunneksid eesti omi uuemaid sõnu (nii ei teadnud suurem hulk õpilasi, mis tähendavad: aare, almus, jõuk, sangar — kirkas — anuma, anastama, leevendama, loovutama*), sest uute sõnade õpetamisel oleks juures kardetav keeleuuen-duse maik, millele enamik õpetajaid suhtub parimas juhtumis ükskõiksel, loiult, ilma huvita, mitmed aga otse vihkavalt ja mahategevvalt; sõrmedel võib lugeda, kes sellest aru saavad ja seda pooldavad.

Järelikult: eesti keele oskuse õpetamise suhtes ei saavuta praegune keskkool nõutavaid tulemusi, ei täida rahuldavalt oma ülesannet. See aga on ebaloomulik, lubamatu seisukord.

Millega seletub see ja kuidas seda parandada?

Harilikult tuuakse vabanduseks, et eesti keele senine korraldamatus ja ebakindlus ise on selles süüdi. Kuid sellele võib vastata, et hulk seiku on keeles juba nüüdki kindlad niihästi ametlikult kui uuenduslikult seisukohalt. Ja seesuguste omandamist ja oskust võib ometi koolinoorsuolt nõuda. Kuid kahjuks seda kindlatki külge eesti keele õigekeelsuses ei osata ega omandeta. Aga ka vankuvusi ja uuendusi tuleb tundma õppida, nii et ühe või teise keelendi eelistamine ja tarvitamine sünniks teadlikult ja kõige asjatundmisega, et noorem põlv võiks kaasa mõjuda üldise keelefikseerimise käigu kiirendamiseks (või teiselt poolt pikaldamiseks, selle järele, mis juhtumis see kasulikum).

Kahjuks seda kindlatki külge eesti õigekeelsuses ei osata ega omandeta, ebamäärasemate nähtuste tundmaõppimisest pole juttugi.

Seega praegune eesti kirjakeel iseenesest ei ole selles nii väga süüdi, et noorsugu teda küllaldaselt ei omanda. Järelikult siin peavad olema muud erilised põhjused. Need on nende ridade kirjutaja arvates järgmised:

1) Ümbruses (kodus, tutvusringkunnas, kaasõpilaste keskel, uulitsal, kaupluses, isegi koolitundides õpetajate suust kuuldav halb keel täis murdelisi, ebakirjakeelseid vorme ja ütlemisviise). Nende vastu on emakeele õpetajal raske võidelda.

2) Suuremate ja väiksemate keeleliste vigade ja mitte-soovitavustega ilmuv ajakirjandus ja kirjandus, eriti kõik see, mis ilmud on aastat neli-

*) Looduse testide järele ei teadnud keskkooli lõpetajad umbes 16-st antud eesti keele uuemaist sõnust järgmisi mitte: *kummutama, piisama, seik, sõltuma, taluma*,

viis tagasi ja enne seda aega. Need vead ja ebasoovitavused hakkavad noorsoole lugemisest külge ja saavad vaistlikuks. Eesti keele õpetajal on päris Sisufuse töö võidelda selle kirjanduse ja ajakirjanduse otse loodusjõulise, kõike-matva mõju vastu ja panna õpilasi tarvitama mitmes suhtes sellest erinevaid keelendeid.

3) Üldine vaim ja meelsus ning vaade, mis küllaldaselt aru ei saa keele rahvuskultuurisest tähtsusest ja eriti eesti keele praegusest erilisest seisukorrast ning seisukohast, mis nõuab suuremat rõhukupanemist õigekeelsuse õpetamisele, kui see muidu tarvis oleks normaaloludes. Meil üldse ei osata hästi näha meie erilisi olusid ja ühenduses sellega meie erilisi tarbeid, vaid jäljendetakse šablooniliselt suurrahvaste eeskujusid. See tuleb praeguse eesti haritlaskunna üldisest pääliskaudsusest, mõtlemislaiskusest, ükskõiksusest, vaimlikust lodevusest ja nõrgast rahvustundest, mis viimane omakorda on oleneb samast üldisest eesti pääliskaudsusest.

Et suurrahvail, kel on keel juba ammu kindlaks kujunenud ja kelle kirjandus ilmub õigekeelsuslikult korralikus keeles, koolides ei ole vajadust panna eritist rõhku õigekeelsuse õpetamisele, siis arvatkse, et meilgi seda ei ole vaja.

4) Selle vaimu ja vaate mõjul koostet õppekavad, mis ei pane keele ja õigekeelsuse õpetamisele seda rõhku, mida tungivalt nõuab eesti kui algava noorrahvuse ja alles kujuneva, kääriva keele eriline seisukord, vaid suurrahvaste eeskujul annavad lõiviosa kirjanduse õpetamisele.

5) Hääde, otstarbekohaste raamatuliste vahendite puudumine. Hääd raamatud üksi juba jaksaksid tublisti parandada seisukorda ja õigekeelsuslikku taset tunduvalt tõsta kõigi muude ebasoodsate asjaolude kiuste.

6) Erilisema huvi ja vaimustuse puudus õigekeelsusliku külje vastu praeguse emakeele õpetajate enamik juures.

7) Väheandeliste õpilaste rohkus koolides (kindlasti 50% keskkoolides), mis alla kisub üldise taseme ja suuresti takistab edukat õpetamist. See johtub meie kahjulikust ülidemokraatlikust korrast ja vaimust, mis Venest on omandet. Seepärast, kui tahetakse tõsta eesti keele oskuse taset keskkooli lõpetajail, siis 50% õpilasi keskkoolist välja, teiste sõnadega keskkoolid õpilaste arvult poole väiksemaiks!

8) Õpetajate madalad palgad. Et tunnitasu on liig väike, siis peab tundide arv olema liig suur, mis takistab intensiivsemat õpetamist. Selle lisaks tuleb veel, et ei makseta erilist tasu kirjalike tööde parandamise eest, mis lasub erilise, mitmekordselt suurema koormana emakeele õpetajail kui muude ainete omil. Eesti keele õpetajad peaksid ajutiselt saama 50% rohkem palka kui muude ainete õpetajad*). See oleks normaalne tasu. Siis saab ka paremaid õpetajaid, sest siis andekamad, intelligentsemad ja väärtuslikumad isikud valivad selle elu-

kutse ja siis on neil ka suurem huvi ja rahuldustunne täiesti pühenduda oma aine õpetamisele, ilma tarvitsemata otsida kõrvalteenistust. Kuid niikaua kui emakeele õpetajad keskkoolis saavad algkooliõpetajate palka, tulevad ka keskkoolist algkooli teadmistega haritlased, vähemalt mis puutub eesti keelesse.

Mis siis teha asja parandamiseks?

Vaja kõrvaldada loeteldud ebasoodsad olud. Neist on ühed raskemini kõrvaldetavad, teised kergemini.

Raske, peaaegu otse võimatu on lühikese ajaga parandada inimeste igapäevast kõnekeelt ja saavutada, et kõik räägiks puhast, vigadeta kirjakeelt, mille tegeliku oskuse siis ka lapsed ilma ühegi vaevata omandaksid ja kooli kaasa tooksid. Kõnekeele õigekeelsuse paranemine ja selle lähenemine korrektsele kirjakeelele sünnib väga pikkamisi ja mitme sugupõlve jooksul. Võib-olla alles 50 aasta pärast hakkab meie haritlaskond oma igapäevases elus kõnelema korrektset kirjakeelt.

Ka kirjanduse ja eriti ajakirjanduse keel ei parane nii ruttu. Viimases kestab vigade tegemine ettenähtavasti veel paar aastakümment edasi. Ja varemini ilmund raamatud, mida õpilased loevad raamatukogudest, jäävad ka edasi mõjuma oma viigase ja järjest vananeva keelega.

Kergemini võiks loota muuta kolmat põhjust, nimelt seda meil valitsevat üldist vaimu, meelsust ja suhtumist, mis praegu on nii vähe soodus keelele ja selle õpetusele. Läheb korda sisendada meie inimestesse parem arusaamine keele tähtsusest ja selle seisukorrast, siis selle loomuliku tagajärjena langevad pea ära ka mitmed muud keeleõpetusele ebasoodsad olud, nimelt antakse õigekeelsusele suurem ja tähtsam seisukoht eesti keele õpetuses, täiendades sellekohaselt õppekavu, ja parandetakse õpetajate palgaolusid.

Esimene asi, mis kõige kergemini võiks ja tuleks teha keeleoskuse taseme tõstmiseks, on see, et keele enda ja eriti õigekeelsuse õpetamist tuleks laiendada ja rohkem rõhutada niihästi alg- kui keskkoolis.

Selleks tuleb revideerimisele ja ümberhindamisele võtta praegused kavad, kusjuures vaja vaadelda ja arvustada keele ja kirjanduse õpetamise ning seisukoha suhet meie koolides.

(Ruumi puudusel ilmub käesoleva artikli teine ja kandvam osa järgmises numbris. Arvustades sääl kirjanduse õpetust koolides, leiab autor muu seas, et liig palju aega „raisatakse“ üksikute vähem tähtsate kirjanikkude läbivõtmisel, kelle juures ülearu kaua peatutavat. Seda aega võidavat kasulikumalt tarvitada keele õpetuseks. Autor teeb mõningaid reformiettepanekuid nii algkooli kui keskkooli õppekavade kohta. — Toimetus.)

JOHANNES AAWIK.

*) Ka muude ainete õpetajate palku tuleks tõsta 50% võrra. Seega eesti keele õpetaja palk peaks praegusest tõusma 125% võrra, s. t. et see, kes praegu saab 10.000 senti, saaks 22.500 senti, kes 15.000, saaks 35.750, kes praegu 20.000, saaks 45.000 kuus.

See oli doktor Rémond'i igapäevase visiidi tund Rouen'i lähedal olevasse Saint-Léger vaimuhaigete majasse.

Aknaruutude taga halastaja-õdede rahulikud näod ja hullude piinatud naamad luurasid arsti tulekut.

Varsti avanes hoovi võrevärv ja vanker peatus trepi ees.

Doktor Rémond astus sealt maha ühe teise isikuga — ka üks doktor, kellele ta tahtis näidata asutist. — Enne seda ta esiteli oma abilised oma ametivennale ja visitatsioon algas.

Doktor Rémond juhtis mööda minnes tähelepanu erakordseile või lihtsalt kummalisile juhtumele. Ta küsis vaimuhaigete tervise järele, pani neid kõnelema, sisenes nende nõdrameelsusesse ja lubas neile peatse tervekssaamise.

Nõnda rääkides oli doktor Rémond jõudnud Sainte-Philomène'i saali. See oli väiksem kui teised saalid ja seal oli ainult kahes voodis haiged, ühes vana rauklik naine, teises noor kuueaastane tütarlaps, kelle silmad särasid isearalikult.

„Noh, mu lapsuke“, küsis ta sisse astudes, „kuidas end täna hommikul tunned?“ Laps tahtis ha-

kata rääkima, kuid halastajaõde vastas tema asemel: „Õo oli rahulik, härra doktor.“

„Tubli, seda parem, varsti saadame sind koju. Ons sul hea meel, et saad ära sõita?“

„Oh! jah. Ma tahaksin ära minna kohe.“

„Sa lahkud ülehomme, kui tänane õo saab olema niisama rahulik.“

„Oh! kohe, ma palun teid südame keeli, härra doktor! Ma ei oska teile ütelda, aga siin ei tunne ma ennast julge olevat! Ma kardan...“

„Kardad keda?“

„Kardan Boscotte'i, seda halvatut ja eriti Üks-silma,“ lisas ta poolsosinal ja osutades vana naist, kes püüdis kuulutada saali teises otsas.

„Mispärast.“

„Ma ei tea... Nad salaplaanitsevad midagi minu vastu. Nad sosistavad kolmekesi, vaadates altkulmu minu poole. Boscotte'i silmad lähevad hirmsaks, kui nad kohtavad minu omi...“

„Nonoh, kui sa nii närvlik oled, siis, tähendab, pole sa veel terveks saand; siis peab sind veel siia jätma.“

„Oh ei, härra doktor, ma pole enam haige... Mu närvid on korras... Saan olema rahulik... Aga jumala pärast, kuulake mind... mul on põhjusi kartmiseks...“

„Tohoh, seleta mulle lähemalt, mu lapsuke, ma kuulan sind. Sa võid rääkida selle härra ees; see on ka doktor.“

„Jah, vaadake, härra doktor, möödunud öösel, kui õde oli magama läind oma alkoovi, uks, mis läheb kõrvalsaali, avanes hääletumalt. Ta käändus tasa oma hingedel, paljastades Boscotte'i pea. Siis vana ühe silmaga eit, kes lamab minu lähedal, ajas enese voodis istuli ja ma nägin teda teisele märki tegevate, et ta sisse tuleks.“

Boscotte lähenes esimesena ilma ühegi müdinata, ja siis järgnes talle halvatu.“

„Tohoh, sa nägid und!... Halvatu ei saa samugi teha voodist välja; ta lamab seal juba kümwendat kuud...“

„Ei, härra doktor, ma tundsin nad ära. Mõlemad tulid üks silma voodi juure ja hakkasid tasa keskustelema. Kuulsin neid minust rääkivat.“

„Härra doktor, need on selle plika väljamõeldised,“ rääkis halastajaõde vahele. „Vaheuks mõlema saali vahel pannakse iga õhtu lukku ja minu käes on võti. Muide, kui tegin oma ringkäigu, ei märgand ma midagi kahtlast. Kõik magas.“

„Sa kuule, mis ütleb õde. Sul oli viirastus..“

„Oh! ei sugugi, auline õde. Kui nad kuulsid teid tulevat, kadusid nad kui nõidusväel ja uks sulgus jälle hääletumalt. Ma ise küsisin endalt, kas ma mitte und ei näind.“

„Olgu peale, andke talle täna õhtul rahustavat jooki... Homme vaatame, kuidas ta on veetnud öö,“ ütles doktor tõustes ja vahetades halastaja-õega pilgu, mis ütles: „Ta pole veel terveks saand.“

Selle pilgu püüdis tütarlaps kinni, kes kohe hüüdis: „Ei, härra doktor, siin pole tegemist mingite viirastustega. Kui te teaksite, mis nad rääkisid, siis te ei jätaks mind mitte siia nende võimusesse.“

„Mis nad siis nii hirmsat ütlesid?“

„Ükssilm ütles: „Ta lahku siit varsti. Me peame ruttama. Kõik on valmis. Homme võime oma teo ära teha.“

„— Kas tal saab olema valu?“ küsis Boscotte. Ja halvatu tõendas talle, et ei. Siis tulid kõik kolm minu voodi ümber; ma tegin end magama. Tundsin nende hingeõhku oma näo vastu. Boscotte ütles: „Ta magab... ta silmi pole näha... kahju!“ — „Kannatust!“ vastas halvatu. Kui avasin silmad, olid nad kadund ja õde tuli mõne minuti pärast oma ringkäigul laternaga saali.“

„Pole viga, mu lapsuke“, ütles arst südamlilkult, surudes tütarlapse mõlemaid käsi oma kättes, „mõtke natuke järele ja sa pead ise möönma, et sa meile muinasjuttu vestad... Kõigepealt Boscotte ei võind avada seda ust, mille võti on ainult õe käes... Teiseks, halvatu ei võind tulla sinu voodini... Ta ei või jalul seista. Sa näed seega, et su nägemusel on kõik viirastuse tunnusemärgid.“

„Oh, härra doktor, ma kardan, ma kardan! Laske mind siit ära minna,“ palus ta.

„Ei, mu õde, ma kardan.“

„Ehkki ma sõnagi ei usu su jutust, tahan — sinu rahustamiseks — paluda õde jätta oma kambri ukse lahti. Vähimalgi hälinal tarvitsed sa vaid hüüda teda.“

„Oo! suur tänu, härra doktor.“

„Nii siis, õde, te olete nii lahke ja valvate seda last.“

„Muidugi, härra doktor, välja arvatud üks tund, mis pean veetma kabelis.“

„Mispärast seal?“

„Üks meie õde suri eile ja me käime korda-

mööda ta laiba juures valvamas kogu öö. See on meie seadus.“

Ilma midagi vastamata astus doktor järgmisesse saali.

„Vaadake,“ ütles ta, jõudes ühe voodi ette, „siin on naine, keda too väike plika kujuteleb end näind kõndivat kuni ta voodini.“

Haigemaja ametnike rühm peatus ühe umbes viiekümne-aastase naise ees, kes tardus täielises liikumattuses ja kes neid vahtis juhmil ja arglikul pilgul.

„Ta on peaaegu lapseks muutund,“ lisas doktor Rémond. „Üks sõbranna hoolitseb ta eest; see on see vana naisterahvas, kes ta lähedal ja keda kutsutakse Boscotte'iks.“

Selle järele jätkus visitatsioon ilma yahejuhtumusteta.

* *

*

Kõik magab Saint-Léger asüülis.

Kabeli aknad on valgustet. Kuuldub kiriku-laule laulvaid hääli, mida ükski orel ei kaasta.

Need on halastaja-õed, kes kordamööda palvetavad oma lahkunud kaaslase sarga juures.

Sainte-Philomène'i saalis põleb väike öölamp, valgustades valgeid voodiriideid, mille üle edas-tagasi liigub korrapidaja õe hulkuv vari.

Asüüli kell lööb pikkamisi üksteist. Õde läheneb voodile, kus ärkvel on tütarlaps, suured silmad avatud, täis hõõguvat hirmuahastust.

„Kuidas? te veel ei maga, mu laps?“

„Ei, mu lapsuke,“ vastas doktor isalikult.

„Lugege üks *Meie Isa* ja üks *Ave Maria*, ja te ei karda enam... Mina aga pean minema kabelisse palvetama.“

„Kallis õde, ärge minge ära mu juurest!“

„Mu kohus on minna sinna palvetama, ja teie kohus on siin magada. Kuulge sõna. Naasen tunni pärast.“

Seda üteldes ta kumardus, puudutas huultega tütarlapse laupa ja läks tasa ära, kuna tütarlaps ümises ettekirjutet palveid, hirmust värisedes tekide all.

Vaevalt ta oli lõpetand, kui märkas Ükssilma istuli tõusvat. Külmahigi kattis ta liikmeid ja ta pärani avat silmad tuhnisid hämarust.

Ükssilm tegi märguande: mingisugune vaevalt kuuldud sisin: „Sst! Sst!“

Hääled vastasid talle ukse tagant: „Sst! Sst!“
Siis noor tüdruk äkki nägi seda ust oma hingedel käänduvat ja kaks jäledat pead ilmus: Boscotte'i ja halvatu omad. Halvatu oli jätnud oma teeseldud tardumuse ja kõndis keskelt kõveraks murtult nagu nõiamoor.

Vaene tüdruk tahtis karjuda oma voodis, kuid ta hirmust kokkukistud kõri ei lasknud läbi ühtki häält.

Kolm vanamoori ümbritsesid tütarlapse voodi, kes sulges silmad. „Ta ei maga, ta väriseb hirmust!“ ütles Boscotte.

„Ära karda, sulle ei taheta paha teha,“ ütles halvatu, tahetakse vaid ära arstida su silmad, mis teevad haigeks Ükssilma...“

„Jah,“ lisas Ükssilm, „tal on silmad, mis põlevavad. Need vaja kustutada.“

„Andke mulle suur nõel,“ ütles Boscotte.

Viimasel jõupingutusel tahtis tütarlaps vaadata... Ta nägi konksus sõrmi oma pea kohal kä-

sitsevat suurt kudumiskoela. Talt pääsis hirmukarjatus ja ta mähkus tekkidesse.

„Pidage ta kinni, te mõlemad,“ käsutas Boscotte, „sest ta ei taha lasta heaga teha!“

Kabelist õed, kes valvasid oma surnut, kuulsid äkki hirmsaid valukisu, mis näisid tulevat Sainte-Philomène'i saalist.

Nad jooksid vaatama, haaratud õudsest aimusest.

Ja nad nägid seda julma, kohutavat asja: tütarlaps jooksis toas siia-sinna, kuuldavale tuues metsikuid kisu, lüües end peaga vastu seinu, ja kaks verejuga nõrises ta puhkipistetud silmist...

Ja oma voodis irvitas vana Ükssilm:

„Nüüd nad ei põle enam, need su silmad! Nad on kustund!“

André de Lorde.

Prantsuse keelest tõlkind J o h. A a v i k.

XII „PALLASE“ JÄRJ. NÄITUS.

„Pallase“ XII järjekorraline kunstinäitus avatakse Tartus 26. jaan. ja kestab kolm nädalat.

Esineb ligi 25 kunstnikku kokku umbes paarisaja teosega.

On korraldusel ka „Pallase“ ruumes avatav Adamson-Eric'u ja Kr. Tedre erinäitus.

KUNSTITEOSTE OSTUD.

Hiljuti Tallinnas lõppenud „Iseseisvalt Kunstinäituselt“ on ostetud töid järgmistelt Tartu kunstnikelt: Anton Starkopf — 1 skulptuur (K. K. Sihtkapitali Valits.); Villem Ormisson — maastik (K. K. Sihtkapit. Val.); Jaan Vahtra — „Autoportree“ (Tallinna linnaval.), „Vanamehe pea“ (K. K. Sihtk. Val.), „Emajõel“ (ostja eraisik); Juhan Pütsep — maastik, pastell.

1929. a. jooksul on meie elukindlustusala jälle
üle 300% tõusnud.

Selle põhjuseks on: 1) Mitmekesised ja moodsad tariifid;
2) mõõdukad preemiad;
3) õiglane dividend (100% ülejääkidest makstakse tagasi);
4) kindel vastutus (vastutussummad üle 130.000.000 sendi);
5) seltsi püsiv tegevus (asut. 1907. a.).

Valitsus: Tartus, Suurturg 10, omas majas.

KINDLUSTUSSELTS
„EESTI“

A. Jõksi elamu Tuule tän., Tartus

Arh. J. Ostrat.

ÜKSIKELAMU AEDLINNAS.

Alati tooniandvad ja lõppsõna-ütlevad majanduslikud kaalutlused ei ole jõudnud takistada üksikelamu võidukäiku. Just vastuoksa — üksikelamu on saanud viimaseil aastail eelistatud elamutüübiks ning mitte üksi meil, vaid maadeski, kus ehituspinna küsimus palju valusam. Ei saa siinjuures jätta mainimata n. n. segatüüpi, s. o. 2—6 perekonna elamut, vastandiks reasmajale ja üürikasarmule, kus korterite arv tõuseb tihti kümnetesse ja sadadesse. See viimane tüüp on meie linnadele peaaegu tundmatu, küll aga valitsevad meil veel täiel määral, eriti viimastel aastakümnetel, äriliseks otstarbeks ehitatud „kastid“. Nad ei olegi palju paremad keskaja mesikärje taoliselt kokku surutud ehitusviisist kerkinud elamutest: ühelpool silmanähtav ruumi kokkuid, kitsus, teiselpool pikad, pimedad koridorid, keerulised trepikojad, kaudse valgusega köögid ja kõrvalruumid. Mõlemad ehitusviisid põhjenevad majanduslikkusel — ainult millise vahega! — ühelpool

paratamatus, teiselpool tasuvus. Mõnikümne aastat tagasi mõeldi palju vähem tervishoiu nõudeile. Tänapäev ei vaidle enam keegi korteri suure sotsiaal-politilise tähtsuse vastu.

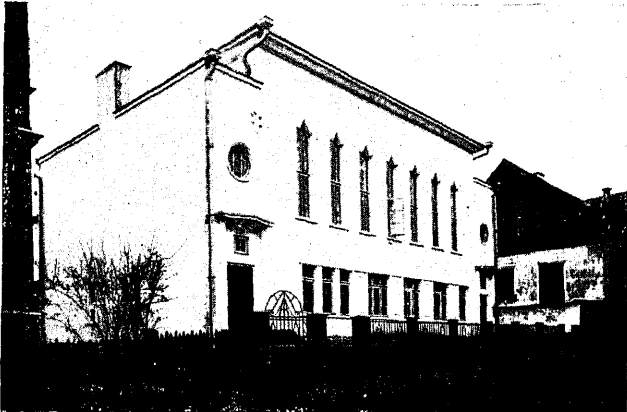
Inimese nõuded elu vastu on viimaste aastakümnete jooksul kasvanud mitmekordseks, elu väline vorm korteri näol on aga jäänud endiseks. Õigem on otsida põhjusi rahva arvu kahanemisele, kõlblise tasapinna langemisele ja politilise ilme muutumisele puudulikkusest, vähe rahuldavast elamisvormist, kui usulisest loidusest, joovastavate jookide laastavast mõjust ja sugulisest lodevusest. Ilmaparandajate töö karskuse ja usu alal kannaks kahtlemata rohkem vilja, kui nad oma sõnalise propaganda pahede vastu muudaks väärilisemate elamisvormide propageerimiseks.

Kongressid, statistika, ankeedid ja teaduslikud uuringud ei vasta ühemõisteliselt küsimusele, misugusele elamutüübile peaksime pöörama peatähele-

panu, kas reasmajale, üürikasarmule või üksikelamule. Läänud aasta septembris Roomas peetud rahvusvahelise linnade ja korterite ehituse liidu kongressi tulemused on kujukaks näiteks, kuivõrd lahku minevad on arvamused. Üksmeelselt konstateeritakse: elamutüübi määravad iga maa olude iseäral sused; üksikelamu on ideaalseim, kuid kalleim elamu vorm.

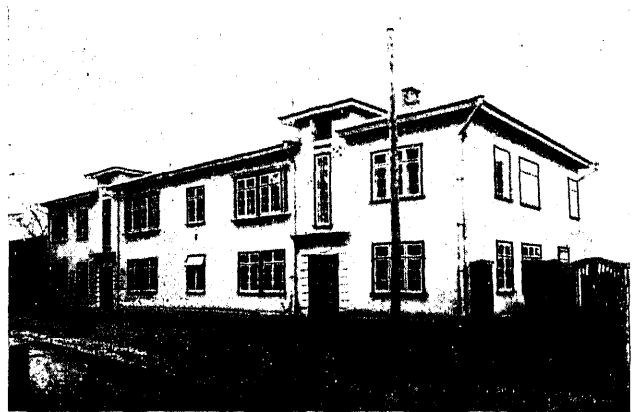
Moodne ehituskunst on paigutanud elamu lõp likult otstarbeehituste liiki, s. o. kuulutanud elamu juures mõõtuandvaks sisu, vabastades selle kunsti pärasest vormist tingitud koorest.

Üksikelamu hüved õhu, päikese, roheluse, sega matuse suhtes ja elu korraldamises vastavalt indi viduaalseile kalduvusile on tunnustatud. Korterile langevad võrdlemisi suuremad kui reasmajas ehk
(Järg 23. lk.)

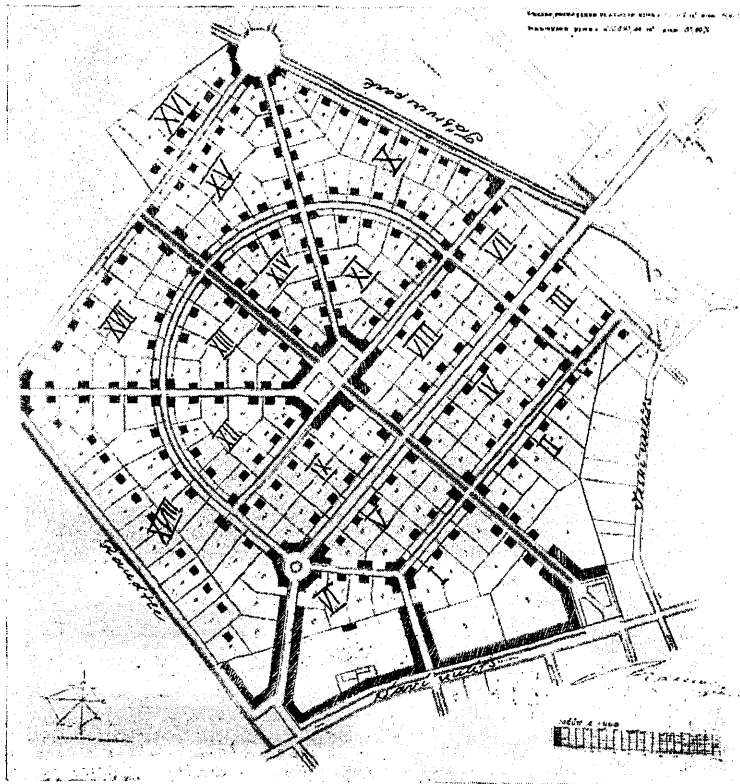
Arh. A. Matteus.

Advent. palvela, Tartus.

Arh. A. Matteus.

Hermanni maja Tähe tän., Tartus.

Tähtvere aedlinna plaan.

MUST-VALGE.

Must on hooaja edukaimaks värviks. Tõepoolest harva on valitsenud moes selline üksmeel, kui nüüd ses suhtes. Olgu kus tahes, pealelõunal, teatris, kitsamas seltskonnas, ikka esinevad ka daamid mustas. Pruuk, romaani mais vahest küll kiriku mõjustatud, mis on ikka püsinud. Daam riietub

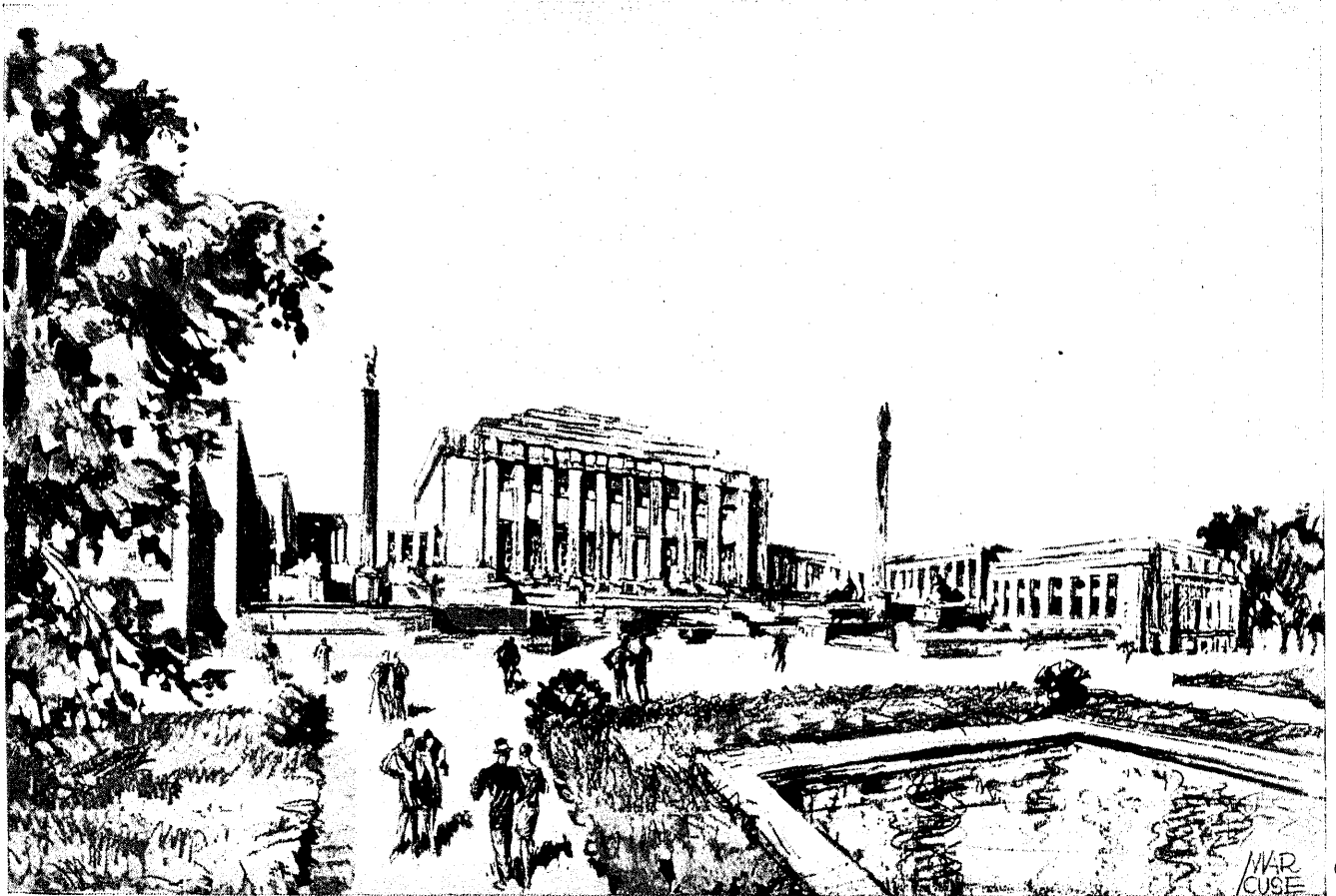
Must georgette-kleit mõjuva garnituuriga krepp-satäänist. Tõusev volaanjoon!

Kolmveerandpikk must sametmantel toreda hermelinkraega. Selle juure kleit valgest liberty'ist sametiga.

musta. Nüüd on aga ka siin heaks kiidetud mitmesüste mustrite tarvitust. Sest must, see värvituim ja seejuures siiski värvilisim kõigist värvest on ületamatu oma ütlemata ilusate valgete kontrastsete garneeringutega. Sest must-valge kleit ühendab endas arvutu hulga karaktereid. See on pidulik ja ühtlasi ka koolitüdruklik. Äärmine lihtsus loob hurmavaima riietuse, kusjuures aga iga alatoon nõuab kõige suuremat hoolitsust. („D. Dame“.)

Film.
„Noa laev“.

Rahvasteliidu palee kavandi lõppkuju. Ehitusaeg: kolm aastat.

ÜKSIKELAMU AEDLINNAS.

(Algus 19. lk)

üürikasarmus ehituskulud, väljaminekud uulitsate ehitamise ja korrashoiu, puhta vee, elektri ja gaasi saamise ning raiskvete ärajuhtimise raskused ning vähem hõlpus ühendus kaubandus-tööstuslike keskkohadega ja ühiskondlike asutistega — need on miinused aedlinnas asuva üksikelamu kahjuks.

Elamu linnapildis ja üksikelamu käsitlemine ehituskunsti seisukohalt on vaidluse all olev küsimus. Esteetilised kaalutlused kalduvad aedlinna ja üksikelamu kasuks.

Läinud sajandi kiire linnade kasv arenes geomeetrilise plaani järele; uulitsate vajalikkus ja nende iseloom liiklemisteede ja elanikkude tegevusalade suhtes ei leidnud küllaldast tähelepanu. Praegune linnaehitus on muutunud omaette teaduseks, mis uuestirajatava linnaosa eeltöödel kasutab kõiki andmeid elu arenemise ja liikumise kasvamise kohta. Linnaehitus lahendab liikumise ja heakorra probleeme, arvestades olemasolevat ja majanduslikku tasuvust. Linn areneb radiaalselt, viies uued osad orgaanilisse ühendusse olemasolevate osadega.

Linnade laienemise tendents üksikelamute, n. n. aedlinna osadesse võib saada halvavaks kogu linnale, kui ei hinnata vääriliselt olemasolevate linnaosade võimeid uute majade vastuvõtmises ning kui uute linnaosade rajamisel vana linna ehituslikud ja sanitaarolud jäetakse unustusse.

Aedlinnade rajamisel on eesti linnadest Tartu sammunud esirinnas.

Linnade maaga varustamine peale Vabadussõda soodustas säärase linnaosade rajamist, üldine korterikriis, kergedel tingimustel saadavad ehituskruunid ja riiklik laen meelitasid ehitama.

Seitse aastat Tamme ja Ropka aedlinnade arenemist näitavad nii mõnegi vea, kuid kinnitavad ühtlasi usku aedlinna ja üksikelamu elujõusse. Siinkohal ei taha puudutada mainitud linnaosade ehituslike vigu, mis tehtud nende rajamisel, küll aga ehitajale kõige tähtsam, nimelt seda, et ehitamisele virgutamisega on mindud liiga kaugemale, mitte

küllalt kaaludes ehitaja ning ühiskonna majanduslikku kandvust. Samuti on uute linnaosade heakord uulitsateprügitus, kanalisatsiooni j. m. suhtes, millele ei ole õigel ajal mõeldud, riisunud ehitajailt need mõnused, mida nad oleksid maitsnud vanas linnas; see on puudus, mis ehitamisele asunud pahandab ja mõnda, kes ehitada tahaks, aedlinnast eemale peletab.

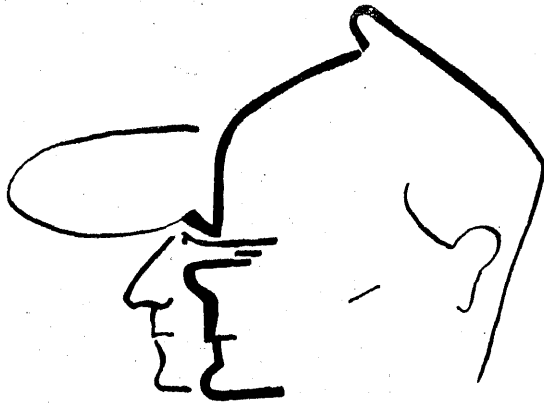
Mitte üksi kogukonnale, vaid ka ehitajaile endile paneb eeskujuks olla tahtev aedlinn suuri kohustusi. Individuaalsed nõuded elamu välise kuju suhtes tulevad tahes-tahmata reguleerida terve linnaosa või kvartaali kohta kindlaks määratud välise iseloomuga. Seda on: hoonete kasutamiseviis, hoonete asetus, kordsus, ehitusmaterjal, katuse kallakus jne. Berliini külje all, Zehlendorfis, leidub muster-linnaosa, mille ainsal uulitsal, reasmaja ehitusviisis, on ehitisi 18 arhitektilt. Ja ometi tundub terve kvartaal nagu ühest tükist valatuna.

Tartu aedlinnadest on just Tamme linnaosa langenud plaanikindlusetuse ja ühtlase iseloomu puudumise ohvriks. Seda osalt omapärasuse tagaajamise ja ehituse tehniliselt puuduliku läbiviimise tõttu.

Läinud aastal rajati Tartus veelgi uus aedlinna tüüpiline linnaosa — Tähtvere. Linnaosa sisaldab umbes 200 üksikelamutele määratud ehituskruunit, iga pindala keskmiselt 1500 ruutmeetrit. Maa-ala on eraomandus ning seega sünnib ehituskruuntide omandamine täiesti teisel alusel kui Tammel ja Ropkas. Linnaosa läheb ehitamisele kvartaalide kaupa ning mitte enne kui iga ehitamisele määratud kvartaal saab uulitsad sillutise ja kanalisatsiooniga. Linnaosa eeldab normaalset arenemist.

Korterikriisi lahendajana ei ole üksikelamud radikaalsemaid. Teenäitajana paremale elamukultuurile on aga aedlinn oma üksikelamu tüüpilise ehitusviisiga teinud võrratu töö. Ei saa salata, et reasmaja ning üürikasarmugi on viimaseil aastakümneil läbi teinud põhjaliku muudatuse tervishoiu ja mugavuse sihis. On kadumas pimedad pikad koridorid, kaudse valgusega köögid, õuesopid ja järsud trepid. Üksikud korterid saavad omaette isoleeritud sissekäigud jne. Vee, keskkütte ja teiste mugavustega varustamises ei saa üksikelamu tihti neile järele.

Tartu linnaarhitekt A. MATTEUS.

Kaks 40-juubilari.
J. Barbarus ja H. Visnapuu.

Tiisikushaige ekstaas.

*Päev otsa veretäppe tilgub rätikusse suust,
ja kella kuueks palavik kui laine tõuseb pähe.
Ta kätel nahk on läbipaistvam elevandiluust
ja silmis hõõguv pilk — mis kummaliselt selge nähe!*

*Kui terav nael on tulevikku taotud pupill:
julm kinnismõte klammerdab ta haiguskuuma aju.
Ta näeb, kuid väljas pimedus on tuule elevil,
kuis laia musta tiivana see katab puid ja maju.*

*Ta näeb, kuid sirutab see läbi klaasi tuppja end,
ta asemeni ulatab õudkülmi katsesarvi,
ja lõhkemiseni saab süda, kaua valulend,
täis meeleheidet, tajudes neid tantsisklevaid parvi,*

*mis valla pääsevad kui fuuriad ses tühjas toas.
Ta kurgust tõuseb karjatus kui mõõga löige vahe,
ja voodi patja nirisevast soojast verejoast
veel väsind liikmeid üles aab protest ning elutahe.*

*Ta näeb end noorena: mis esmakordne õndsus suur
on õitsvas metsas kõndida ja kuulda linnukesi!
Kui emarinda sirutab maakamarasse juur,
õhk sinine, täis päikest, hingamiseks nagu mesi.*

*Ja eemalt naeratavana ta poole sammub neid —
ah, talle hõiskamisega nüüd tahaks vastu minna!
Ja puna noore palgesse toob armu jälleleid
ja kirglik pingutus taas võtab elustada rinna.*

*Nii kogu keha sureva näib vallutand ekstaas:
ta tõuseb voodist, akna alla astub säravana,
käed välja sirutab ja — äkki põrandal on maas,
ja kustub nägemus see virila agooniana.*

J A A N K Ä R N E R.

MOODNE KIRJANDUSE-ARVUSTUS.

Följeton.

Mõni noorem sell ja veli, kes mõne vanameistri ja suurskriitiku poolt kohvikus hästi ettevalmistet ja prepareeritud, arvustab mõne vanema kirjaniku äsjailmunud raamatut tavaliselt nii:

Nüüd on kirjanik N. eesti lugejaskonda jälle „üllatanud“ oma järjekordse „toodanguga“. Romaan „Iibikuse kured“, mille autor nähtavasti on „loonud“ üheainsa ööga, seisab lugejate laual nagu soe sai — muudkui võta kätte ja hakka pihta.

— Noh, hakkadki „pihta“ juba puhta kohuse-tunde pärast, sest sa ju oled kriitik, oled kohustatud arvustama meie „kirjandust“. (Muuseas on see kriitik ise punkt üheksateistkümmend aastat vana ja ülikooli esimese kursuse üliõpilane. Kirjanikuna ta muidugi võiks Kitzbergi ja Wilde kolm korda laua alla kirjutada — kui ta tahaks —, aga et ta endale kord juba on valinud kriitiku elukutse, siis jäägu K. ja W. esialgu siiski laua peale.)

— Jah, võtad siis kätte selle N. uusima „vaimu-sünnitise“ ning loed, huviga oodates, millest küll jälle jutustab meile see „tuntud kirjanik“, kes meie ilukirjandust seni on „rikastanud“ mitmeigi „teosega“.

Kohe alguses on näha, et „kirjanik“ on pärit sealt... Miks ta muidu paneb oma romaani naiskangelase nimeks Liisa Kõder?!! Liisa Kõder aga koguni ei või teha niisuguseid tükke ja kõnelda selliseid sõnu nagu autor meile tahab teha usutavaks. „Autor“ oleks Liisa Kõdra pidanud viima hoopis teissugusesse miljõesse, mitte „Iibikuse kurgede“ sekka!!! Liisa Kõder... Oo, jaa, kui seda „neitsit“ natukesegi analüüsida, siis — ohoh!...

Nojaa, „lugupeet“ autor on Liisaga pisut üle-aisa säilinud rohkem kui tarvis. Nagu „autori“ psükkoloogilisest arutsemisest märgata, on ta Liisast nagu midagi tahtnud teha, „luua“ mingit tüüpi või midagi selle sarnast, kuid juba alguses on märgata, et see tal käib üle jõu. Liisa tüüp iga leheküljega jääb kahvatumaks ning lõpuks tekib küsimus, kas seda Liisat üldse oligi olemas?!! Väga ja väga kahju, et autor oma labase mulisemisega rikkus ära Goethe ilusa ballaadi pealkirja „Iibikuse kured“!!! Liisast oleks võinud paljugi teha, aga „autor“ millegi pärast ometi laseb ta saada ausaks inimeseks... oma ajast ja arust läinud kodanliste mõistete järele. Oh! seda sonkimist ja solgerda-

mist eesti ilukirjanduse arvel!!! Üks enam-vähem kordaläinud tüüp on „Iibikuse kurgede“ autoril siiski olemas, see on Mihkel!! Millise innu ja agarusega ta urgitseb oma ninasõõrmeis, kui Liisa talle andis mööda kõrvu. See moment on hästi tabat. Ütleme, kui Liisa oleks Mihklile põletanud tema sinise pika nina pihta, siis... Aga just seesama hetk, kus Mihkel uuristas nina — sest valu võib minna sinna, kuhu ta tahab, — see annab N. teosele teatava usutava, vastuvõetava ning taotleva oleku!!! Aga muidu on kogu see „teos“ kõik tühi praht!!! Ei teeks halba, kui...

(Kui meie kriitikud vahel ka viiks pesusse oma taskurätikud. Toimetuse märkus.)

kui meie „auväärt autorid“ rohkem töötaksid Liisa-sarnaste tüüpide kallal. Otsekui lugejate kiustead nad töötavad selliste asjade juures liiga pealiskaudselt, pinnaliselt, mööda minnes, kaudselt.

Ja nüüd, kus me „Iibikuse kurgede“ autori väärtahtusi niihästi selles tema töös, kui ka kogu tema „loomingus“ oleme põhjalikult kaalutlenud, siis sugehnes meis tunne, et iga kunstiteos alati olgu põhihkas, käsitlehgu see kas või Liisahtki.

Romaani paber on kaunis hea ega jäta palju soovida, sest kirjastusele võib-olla ehk teeks ras-kusi — paberit ümber muuta, kui sinna peale juba midagi on trükitud. Hind? — Seda ma ei tea, sest ma kunagi ise ei osta raamatuid — neid ma alati laenan oma sõbralt... ja, et levihtada eesti kirjandust, siis laenan teistele sõpradele edasi.

Ja et nüüd Liisa juure tagasi tulla, siis... küsin ma autorilt a v a l i k u l t, lootes, et ta pole nais-terahvas: „Miks on Liisal nii peenikesed sääred?!! nagu neid kirjeldab „lugupeet“ autor?! Liisadel alati on lihavad koivad... seda juba lubage ütelda minul kui kriitikul. N-1, s. o. „Iibikuse kurgede“ autoril on kõik need naised nii õhulised ja õilsad ning nende seas üsna tihti leidub isegi ausaid... see on nii, nagu ta on... See väide igatahes pole meile kui kriitikuile vastuvõetav. Seda küll võib uskuda autor, kes ajusilmi on romantik, kuid meie, kes me peame lugu dekadentsist — meie seda lihtsalt ei usu; meie rohkem igahtame Baudelairet. Sest kunst — on elu, mitte elu pole kunst.

Nii siis, „austet härra autor“ tulevikus küll peaks rohkem rõhku panema Liisale sarnlevate tüü-

pide peale ning mitte nii hõredasti kirjeldama nende kintse! Rohkem põhjalikkust ja süvenemist ellu!!! Rohkem kogemusi, rohkem kunstilist eruditsiooni, rohkem tööd ja palehigi — siis ehk võiks ka „Iibikuse kurgede“ autorist aegade kestes midagi saada. Üldse aga on väga silmatorkav meie n.-n. kirjanikude pealiskaudsus, olgugi et kriitika sellele nähtele korduvalt on juhtinud nende tähelepanu.

Näiteks seesama ülalmainit Liisa Kõdra tüüp... Üldiselt ju on teada, et sellised õhulised olendid meeleldi ei taha surra, aga...

(Jaa, jaa, iga kümnes inimene ehk olend ei taha surra. Toimetuse märkus.)

... aga „autor“ siiski oleks teinud paremini, kui

ta oleks Liisal oma eluga lasknud teha lõpparve just sel hetkel, kui Mihkel uuristas nina!!! Kuid meil võetakse kõike liiga kergesti, hoolimata kriitika hoiatusist, näpunäidetest, juhatusist, nõuannetest, kasvatavast mõjust jne.

*

Ning loeb siis eesti kirjanduse kriitika ülempreester ja vanaisa seda kirjutist, istudes kohvikus. Muheleb rahulolles enda ette ja tähendab noortele, kelle eestvedajaks ta nüüd hakanud:

„Jah, Plonn on siin N.-i kohta päris kena ja õiglase arvustise kirjutanud.“

Oskar Luts.

MEIE KULTUURELU JAANUSE PALE.

Argipäevast pisielu me ei näe, meie silmad avab alles sensatsioon. Siis jahmatame järsku kokkunult, kui paljastetakse mõni väärnähtus, mida me ei mõistnud aimata ja mida me sellepärast ei taha hästi nagu uskudagi. Siis anname küll mõne suurelise plaksu kas paljastetule või paljastajale, kuidas nüüd hää toon kunagi kord nõuab, — ja kõik läheb jälle rahulikult endist rada edasi, kuni pisielu telgitagused (ikka jälle see, mida me vaadatagi ei söanda) serveerivad meile järjekorras uue „üllatava“, „ootamatu“, ah, otse „uskumatu“ sensatsiooni. Ja olge mureta — neid üllatusi kordub alalõpmata, kuni me ei tee midagi oma pisielu telgitaguste puhastamiseks, et kaotada sellega väärnähtuste kordumise võimalusi sisuliselt. Meie senisel plaksutamise süsteemil on see suur viga, et lüüakse ainult maaslamajaid, kes niikuinii enam ei tõuse, või süüdistetakse hoopis juhuslikul aadressil, millele järgneb muidugi ainult fataalne sorr ja muud mitte midagi, kuna väärnähtust sisuliselt parandada ei mõeldagi. Juba õp. Alveri sensatsiooni puhul juhtisin „Dünamises“ tähelepanu põhimõttele, et selles loos eetilise raskuspunkt ei ole järjekorraliselt paljastet alvereis, vaid meie kirikuelus endas ja selle juhtides, kes sisuliste vastutajatena peaksid tegema enda kohta tarvilised konsekventsid. Aga kas olete kuulnud midagi konsekventside tegemisest?! Just niisama mõjus hiljutise prof. Rahamäe sensatsiooni puhul otse koomiliselt meie „kõlblike“ seltskonna meelepaha-torm oma äsjajumaldet juhi ja mingi nimetu kooliarsti aadressil, kuna meie noorust rikkuva kodu ja ümbruse, halva kasvatuse

ja halbade kasvatajate kohta ei võetud vaevaks konsekvantse üldse mitte mõtlema hakata. Kuid nõnda jääb sisuline süüdlane ja vastutaja aina salajaseks ja pahe ise arstimatuks. Vassimine ja sihilik jälgede segamine on praegu ju tavaline poliitiliste ja ühiskondlike paljastuste ja kokkuvarisemiste maskeerimiseks, kuid mingi salajane süü ja vastutuse maskeerimine halvab pahatihti ka meie kultuurelu loomulikku arengut ja sunnib selle vastu sõna võtma.

Esimese näitena peatugem meie kõmulisil „Looduse“ võistlusromaanel, mida viimasel aastal kaunis üksmeelselt on taunitud. Kas on aga õige juhtida laimust ainult mõne noore kirjandusavantiiristi aadressile, kes on vahest aastaid pummeldades pumband enda nii tühjaks, et nüüd hädaga peab kritseldama romaane kas või protestitud vekseleile, et aga jällegi kusagilt midagi oleks pumbata (ojaa, see „pumpamine“ pole nüüd üksi raha- ja ärimeeste lemmiksõna, vaid ka tudengid, ametnikud, kirjanikud, kõik aina „pumpavad“)? Tõepoolest pole selles ju veel kuigi paljut laiduväärset, et enesealalhoiu-instinkt ja lisaks veidi auahnust ajavad inimese kas või kirjanikuks, vaid palju laiduväärsem on lugejaskond ise ja arvustajad, kes lasevad end rahaahnest kirjastusärist ja selle palgatud žüriist ninapidi vedada, ilma et nad teeksid tarvilikke konsekvantse eeskätt just selle žürii ja kirjastuse enda kohta. Ilma selleta kestab „kirjandusliku sensatsiooni“ kometimäng aastast aastasse edasi (tasub äriliselt hästi) ja ahvateleb järjest enam nooreid oma tagaukse-kirjandusega esiuksest sisse

„trügima“, kuna eeskujudest ju nähakse, mis on vastuvõetav, reklaamitav ja koguni auhinnatav. See on päris veider, et rida meie nimekamaid kirjanikke asub täiesti eitavale seisukohale võistlusromaanide suhtes ja tõmbab ikka jälle nina vimmanende noorurite vastu (no kas see pole lõpuks ka juba oma jõuetuse paljastus, kui iga noorukest nii näritakse?), kuna ainult vana kombejuhi-kirjanik K. A. Hindrey poetab poole sõnaga laitude ka auhindajaile, kui üks neist jälgede kaotamiseks sõna võtab. Kuid kas ei tuleks minna palju kaugemale ja nõuda otsekohe kirjastuselt auhindamise motiivide revideerimist ja žürii koosseisu rippumast kirjastusest, mis tagaks objektiivsema hinnangu (miks ei võiks näit. vastavad asutised ja seltsid oma esindajate kaudu auhindamisest osa võtta)? Ja kui kirjastus seda ei tee, siis lihtsalt boikoteeritagu järgmist (samalaadilist!) võistlust ja selle raamatuid. Sest peetagu selgemini meeles, et raamatu lugeja ees peab küll autor sisu eest vastutama, kuid raamatu ostja ees on vastutajaks siiski kirjastus, kui see tüssab ostjat raamatuga, mis raha ega lugemistki ei vääri.

Puht aineeline rippuvus on teind kahepalgeli-seks asjaosaliste suhtumise ka meie kultuurkapitalile. Kes saab, see on vait, kes küllalt ei saa, see karjub „maha“! Aga kas siiski maksab maha karjuda kultuurkapitali ennast, mis kõigi puuduste peale vaatamata on ikkagi meie kunstiloomingu parimaid rahalisi ressursse? Vahest on siingi süüdlase ja vastutaja aadressid pahameelega segi aetud ja nõuavad natuke korrigeerimist. Tüübiliseks näiteks on K. Rumori India-stipendium. Juba kuude kaupa mõnitatakse sõnas ja pildis K. Rumorit — nagu oleks tema selles süüdi, et tema ja mitte Gailit või Tuglas või Mõtslane või kes tahes muu stipendiaadiks ei valitud! Kas poleks asjale kasulik süüdistused otsekohe stipendiumi määrajate aadressile juhtida ja neilt kui vastutajailt nõuda avalikku seletust ja põhjendust? Aga miks seda ei tehta? Kas kardetakse siingi, nagu mõne kirjastuse puhul, leivaisasid vihastades ise hoopis leivata jääda? Ja sihtkapitali liikmed, need vaikivad kah pühalikult oma eetilises puutumatuses, nagu poleks nende asigi anda aru oma tegudest. Kuid tulemuseks on see, et iga kult.-kap. jagamine pakub jällegi üllatuste sensatsiooni, mille eest keegi vaevaks ei võta vastutada enam — ei sihtkapitalid, ei nõukogu, ei valitsus. Tõeline süüdlane maskeeritakse

nii ära, et teda avalikult ei esinegi, kuid süü ja ülekohtu üle karjutakse ometi kõik kõrvad kurdiaks, kusjuures süüdlasemaskid topitakse veel hoopis kõrvaliste isikute pähe, kellest asi põrmugi ei olene. Sellise mardisanditamisega seisukorda ei parandeta. Raha-asjus on enam kui mujal vaja ausat avalikkust, et kahtlustust vältida, ja ka kultuurkapitali jagajad ja määrajad ei tohiks avalikkust häbeneda, vaid peaksid aina trükisõnas põhjendama oma otsuseid ja samme, mida seni liig vähe on tehtud. See pärast pole imestada, et ligemalt motiveerimata otsused arusaamatust ja võõristustki tekitavad. Kas on üldse õige sihtkapitalide otsuseid teha salajase hääletamisega, mille tulemused mõnikord hääletajaid endidki üllatavad? Mehed, kes siin avalikku vastutust kardavad, ei kõlba vist üldse sihtkapitalide liikmeiks.

Kirjanikud on ju sulemehed ja küllap nemad juba mõistavad ridu teha, et raha saada, ja ka lärmi lüüa, et kaitsta oma kutselisi ja veelgi enam isik-

A.-S.

ROYAL-FILM

K I N O D :

Tallinnas

GLORIA PALACE

Tartus

CENTRAL

*

Seltsi 10-aastase juubeli puhul paremad eeskavad ja lisapalad filmitööstuse alt

*

VAADAKE JA OTSUSTAGE ISE!

likke huve (mõned on viimases eriti osavad). Häda sellele, kes nende purra langeb. Seepärast nad on suutnudki teha meile kõigile selgeks, et saatusest troostitum on sündida laulikuks Eestis ja et kõige viletsam elujärg siin olevat just neil, mispärast nad vajavat tingimata kultuurkapitali palka. Kõrvaltvaatajale paistab ometi, et kunstniku, muusiku, näitleja ja teadlasegi elujärg pole midagi parem kirjaniku omast: peavad liiatigi suurema osa aega raiskama ebaproduktiivsele leivateenistusele, kuna kult.-kap. palk kirjanikku millelegi muule ei kohusta kui ainult produktiivsele tööle ja asetab sellega kirjaniku muude kõrval siiski eesõigustet seisukorda. Muidugi on päris loomulik, et rahva parimaid poegi aineliselt eesõigustetakse, kuid ärgu pandagu siis enam pahaks nende vastu ka suuremat nõudlikkust. Ei saa ometi palka maksa ainult vegeteerimiseks. Ei saa ometi lõputa usaldada toetusi sellele, kes näiteks Kirjanduse Seltsilt küll avansse võtnud, kuid töö tegemata jätnud. Ja ega väljamaalegi igameest saa saata, kui tuletame meelde „anekdooti“ Berliini politseist, kes otsivat veel siinamaani taga lokaalist lokaali pummeldavaid boheemlasi, kes ikka omad arved tasumata unustanud... Selliste „anekdootide“ vältimiseks eesti boheemlaste kohta ei tohiks vist küll stipendiumide ega toetuste saajaid haavata, kui kultuurkapital neilt ka töö aruandeid paluks (ülikool nõuab seda oma õppejõudeltki) ja need aruanded üldsusele teatavaks teeks. Avalik vastutus on tõsisele töömehele endalegi kasuks, sest see vähendab seljatagust kahtlustamist, intriige ja klatši. Ja egas need patudki salajaseks jää, ainult telgitagune sosin mürgitab enam õhku ja raskendab ventilatsiooni.

Nagu kirjanduses, nii segab õige vastutuse puudus muidki kunstialu. Kuidas ostetakse näit. mõnikord meie kunstnikkude töid? — Kui mõnel „omamehel“ on rahahäda ja tal pole midagi paremat käepärast, siis on tal ikkagi niipalju julgust käepärast, et pakub „omameeste“ ostukomisjonile mõne oma vanust käperdisist, ja žüriil on veelgi enam hullu julgust vinnata selle eest kõrgemat hinda kui mõne teise võrratult parema töö eest. Aga kuni ostu põhjendusist ja hinnast avalikult pole vaja aru anda ega vastutada, võib ikka jälle juhtuda selliseid omameeste oste ja kunstnikke ärritada veelgi enam nurisema ja omavahel urisema kui praegu. — Parim pole lugu muusikaelus. Samal ajal kui sihtkapital ostab oma kõvavalgaliste meeste vanu

ja keskpäraseid töid, seisab sääl juba kolm aastat ostmata monograafia eesti rahvaviisest, mida peetavat küll väärtuslikuks tööks, kuid mida ei olevat jõutud veel läbi lugeda ega hinnata... Ja keegi ei vastuta, mitu aastat ta peab sääl edasi kolletama. Veel kurvem on lugu rahvaviiside trükkimisega, mida sooviteti juba esimese poogna puhul ja hiljemgi korduvalt edasi lükata käsikirjas leiduvate pööraste pattude pärast, kuid mida rahuga ikkagi edasi trükitakse, sest raha olevat seks hamini poolt antud ja see raha tulevat järelikult ära kulutada. Ning ei leidu ühtki instantsi, kes selles süüs tunneks end niivõrd vastutajana, et asuks produktiivsemalt kasutama määratud krediiti! — Ja kui tahate näidet meie teatrielust, siis seisab teie ees H. Raudsepa „Mikumärdi“: kas olete kuulnud avalikku seletust, mis põhjustel või kelle vastutusel publik peab kannatama selle all, et meie „paremad“ (või „peenemad“) teatrid meie oma algupärandit meile ometi ei näita, kuna palju nõrgemat (ja krõbedamat) välissodi sõandetakse aina pakkuda? Kes on selles nüüd süüdi, kas näidend või teatrid, see maskeeritakse nii ära, et kedagi ei jää vastutusele võtta: „telgitagused“ on süüdi.

Eiei, maskid maha! Kuni tumedad telgitagused jõud meie kultuurelu lõhestavad, jääb see ikka kahepalgeliseks nagu Jaanusel. Jaanuse teist palet harilikult ei näidatud, sest selle nägemine tähendas halba ehk moodsa sõnaga sensatsiooni. Ka meie ei taha halba sensatsiooni näha. Kuid telgitagune raha, telgitagune omameeste poliitika, telgitagune bürokraatia jne., need tekitavad aina sensatsiooni. Sellepärast peab telgitaguseisse mõnikord ka vaatama, kuigi see vastumeelt on vaatajale. Enam avalikku aruandmist oma tegudest tuleb nõuda meie kultuurelu juhtidelt, et kahepalgelisus kaoks. Süüs ja vastutuses peab selgusele jõutama, et üksteise usaldus püsiks. Just usalduse küsimus peaks olema meie demokraatliku korra juures üks olulisemaid tagatise edukaks tööks ja häiks tulemusiks, kuna umbusalduse avaldus peaks iseendastmõistetavalt kaasa tooma äsjaomaste isikute ja põhimõtete kriisi. Kuid mis on meil iseendastmõistetav, kui ollakse veel niivõrd ebademokraatlikud, et avalikust arvustusest ei tehta üldse konsekvantse, — kahepalgelisusele seltsivad meil ju veel kurdid kõrvad ja hästi paks nahk.

6. I. 30.

Oskar Loorits.

ELUPULBRIVABRIKANT JA HAGANAMÖLDER.

Mälestusi Vändrast.

Need olid kaks tuntud Vändra võistlejat, mõlemad möldrid. Üks oli Vändra Suurejõel, kus pärast puupapivabrik ehitati, teine sealt 7 km allpool sellel samal Pärnu jõel, Vihtas. Mõlemate nimed olid Johannsonid. Päris tolleaegsed peened mehed, kel mõlemal härrasmehe välimus, päris hea saksa keel suus. Suurejõe mölder oli rikkam ja iseteadlikum. Tal oli suur veski rendil, kus mitu paari kive, villakraasimine ja ketramine, saeveski, pood jne. Ühe sõnaga: suuräri. Tema poes selliks olles pani meie pärastine ärimees Madis Jaakson omale esimese ärimeheliku aluse noores põlves, enne kui ta Peterburi läks. Tema tegi peale veski ja villatööstuse kõiksugu muud äri: paristas hobustega, ostis ja müüs igašugu kaupu ja asju. Tal oli kõige selle kõrval tugev altruistlik iseloomujoon. Tema abielu oli lasteta. Aga ta armastas väga lapsi ja kasvatas terve rea vaeseid lapsi oma juures üles, keda ta omal kulul koolitas. Nii näiteks on Läti endise peaministri Alberingsi proua tema kasvandik ja minu endine õpilane Vändra kihelkonnakoolis. Tal oli suurepärase moka jutustamises, mis iga teise ärimehe surnuks rääkis. Ta nimetas ennast kui möldrit „elupulbri (jahu) vabrikandiks“, oma konkurenti Vihtas (pärast Rühjas) „haganamöldriks“, saksa keeles, milles mõlemad vahel vaidlesid, „Kaffmüller“. Inimesed kõnelesid temast, nagu seda rikkast ärimehest tihti arvatakse, et tema oma varandusest õige palju saanud sellega, et teistel kavalate võtetega „naha üle kõrvade tõmmanud“. Ja sellepärast hoiatati temaga ärilisse ühendusse astumast. Kuid kes teda südametunnistusega pügajaks pidas, see vististi eksis. Temal oli oma ärimehelik aukodeks. Hobuseid ostes ja müües lõi ta ju mõne mehe suuresti sisse. Kuid tema ei teinud seda mitte ainult rahalise kasu pärast, vaid et oma ärilist osavust näidata. Ja hooples sellega ilma tagasi hoidmata. Ka mina veendusin selles isiklikult järgmisel juhtumil.

Oli mul üks kevade põllutöö ajaks mõni koorem ristikehinu hobustele tarvis. Kuulasin siit ja sealt, aga heinu oli vähe ja kallid. Juhtusin kord Johannsoni juurde lõunale ja küisisin, kas tema kui ärimees ei tea, kust saaks osta heinu. Seal ütles lahke majaproua mehele: „Kuule, vanamees, sul on ju üks kuhi rohkem ostetud kui tarvis. Anna naab-

rile ära.“ — „Võite saada,“ ütles elupulbrivabrikant. Minu juures on kõik müüa, mis tahate. Kas ostke või see söögitoa mööbel ära. Kes hästi maksab, saab kõik osta.“ Ta oli taluperemehe Ale Antsu käest ostnud kuhja ristikehinu. Ta ütles, et heinad on head ja neid saab tema hindamise järele 3 tugevat reekoormat. Hinda olevat ise 20 rubla maksnud ja minule kui heale naabrile annab selle sama hinnaga edasi.

Lõime käed kokku, ja mina maksin raha kohe välja.

Kui ma Johannsoni poolt koju läksin, tuli mulle teel üks ihne ja vintske taluperemees vastu, kelle käest ma ka olin enne heinu kaubelnud, kes aga liiga kallist hinda tahtis. Ta küsis, kas ma heinu juba mujalt saanud. Jutustasin, et Johannsonilt nägemata ostsin. Mees pistis suure häälega naerma. Või nii ettevaatamatu nüüd mõni inimene, et Johannsoni käest ilma kaupa nägemata osta! „Siis olete ilma jututa sisse löödud. Ma tunnen Ale Antsu heinu. Need on mädanenud, ei sünni Johannsonile omale.“

Läksin õige kaheldes koju. Mulle oli häid heinu tarvis. Kui nad nüüd tõesti koppinud? Siis olin sees.

Lasksin heinad ära tuua. Neid ei saanud mitte ainult kolm koormat, vaid neli. Ja heinad olid head kui kuld.

Järgmisel kokkupuutumisel tänasin elupulbrivabrikanti ja avaldasin oma rahulolemist heinte headuses.

„Noh, ega siis ometi Johannson halvasti osta,“ ütles ta. „Olid ju oma tarvis ostetud.“

Ma jutustasin ka, mis mulle talunik „ülelöömisest“ ennustas.

„Igavene loru,“ pahandas Johannson. „Kas tema ka midagi teab ärist! Oleks teie ise heinu vaatamas käinud, ega teie siis neid selle hinnaga poleks saanud. Muidugi löön ma äri ajades lollid sisse, kui saan, nõnda sisse, et nahk suitseb. Aga siin on teine asi. Teie usaldasite mind aumehena. Ma peaksin ju siis päris siga olema, kui ma sellel juhusel oleksin teid sisse löönud.“

Nüüd midagi „haganamöldrilt“. Tema oli, nagu öeldud, väliselt peen mees. Käis hästi riides ja kõ-

neles saksa keelt, kuid oli, mis meie maal päris uskumatu, kirjaoskamatu. Ei mõistnud lugeda ega kirjutada. Ta oli vaese talupoisina noores põlves üles kasvanud, kooli mitte saanud ja pärast osavusega jõukale järjele tõusnud. Ta hoidis seda oskamatust hoolega salajas ja keegi ei võinud arvata, et see peen härra on kirjaoskamatu.

Kord juhtus selle haganamõldriga järgmine lugu. Tema prillid tahtsid uuendada, silmad läksid vanemaks ja oli vaja prille ühe numbri võrra kõvendada.

Ta läks Pärnu silmaarsti dr. Koppe juurde, et seal omale uusi prille määrata. Dr. Koppe võttis peene saksa keelt kõneleva maahärra viisakalt vastu, asetas ta toolile ja hoidis temale lahtilöödud raamatu teatavas kauguses silmade ees.

„Können Sie lesen?“ (Kas võite lugeda?) küsis ta.

„Kaffmüller“ raputas eitades pead.

Tohter tõmbas raamatu ligemale. „Kas nüüd saate lugeda?“

„Ei!“

Raamat lükati nüüd õige kaugele. „Kas nüüd võite lugeda?“ küsis tohter juba üsna kärsitult.

„Ei!“

„No, kurat võtku!“ prahvatas tohter nüüd. „Kas mõistate teie üldse lugeda?“

„Ei!“ kõlas vastus endiselt, rahulikult.

Tohter sattus marru. „Siis ütelnud seda kohe! Mis te mind vaevate!“

Muidugi tulid nüüd teised küsimised, ja asi aeti joonde.

Kord pörkas see haganamõlder elupulbrivabrikandi pilke tagajärjel seltskonnas õige iseloomulikult teistega kokku.

Istusime ühel ilusal suvisel päeval kaupmees Tannebaumi (E. Petersoni „A n n e m a n n“) aias suuremas seltskonnas pika laua taga lõbusas tujus koos. Ka mõlemad Johannsonid olid kohal ja elupulbrivabrikant püüdis võistlejat igat viisi nõõgata. Viimane jutustas ka vägitükke, mis ta siin ja seal toime pannud, kuid vastane ütles ühe säärase loo kohta, et see on valetatud. Haganamõlder läks ägedaks ja tõsine jagelemine tükki algama, mis tuju ähvardas rikkuda. Seda tahtis ära hoida noor õigusteadlane, Sikana karjamõisa omanik A. Tamman (nüüd notariks Pärnus), kes teatavasti ka hea mokamees, ja ütles vaigistades pilkajale Johannsonile: „Ärge ütlege mitte nii jämedalt, et Vihtra Johannson valetab. Ütelge parem, et ta on niisugune karakter, kes...“

Kaugemale ta ei saanud. Äritatud haganamõlder istus minu kõrval. Ma litsusin temale jala peale ja sosistasin temale järsku ärganud naljatujul kõrva sisse:

„Kuulge, mis ta ütleb: teie olete karakter!“

Kirjaoskamatul saksakeelemehel ei olnud muidugi aimu, mis tähendus on karakteril. Minu märkuse peale rehkendas ta muidugi mingi sõimusõnaga.

„Härra Tamman!“ sõnas ta puudutatult, „mis te enesele lubate niisuguste rumalate sõnadega!“

Tamman püüdis seletada, et ta midagi halba pole ütelnud, kuid äritatud haganamõlder ei tahtnud enam midagi kuulda. „Niisugust häbematut nõõkamist ma ei kannata! Ma ei kõnele teiega enam!“

Läks tükk aega ära, kuni ärevust suutsime siluda, kuid Johannson jäi ikka umbusklikuks „karakteri“ suhtes.

Anton Jürgenstein.

Kodu- ja välismaa

vabrikute
moodsaid villaseid ülikonna- ja palitu-,
mantli- ning kleidi-

riideid

ning prantsuse ja kodumaa
mantli- ja kleidisiidi

soovitame suures valikus võistlemata hindadega

Tschernov, Luksep & Ko.

TARTUS, KAUBAHOOV Nr. 6-7 · TELEF. 1-56

*Ilmaruuni-
lennuki mudel.
(Film. „Naine
kuul“.)*

Kuumaastik. (Film. „Naine kuul“.)

Emil Jannings.
(Film. „Patrioot“.)

NAINE KUUL.

Katsed ilmaruumilennukiga.

Lend läbi ilmaruumi teistele ilmakehadele on probleem, mille kallal murtakse päid. Alles hiljuti kuulsime prof. H. Oberth'i katsetest saata kuule ilmaruumiraketit. Kuigi tegelikud tulemused pole veel annud selle teostumiseks midagi kindlat, on selle probleemi vähemalt kinoliselt geniaalselt lahendanud lavastaja Fritz Lang. Thea von Harbou romaani järele loodud film „Naine kuul“ on oma seadelduselt saavutis, mis pälvib õigusega ka teadlaste huvi. Mäletame veel väga hästi, millise probleemi imeteldavaks esituseks oli sama lavastaja ja käsikirja autori „Metropolis“. Iga Fritz Langi film — viimati nähtud „Spioonid“ — on meid kinnitanud veendes, et ta suudab anda põnevale ainele hingematva tempo, tuua nägematu sensatsiooni ja oskab kõige selle juures rääkida südamele.

On arusaadav, et kuulennu lavastamine nõudis gigantset seadeldust, mis on põhjustanud kõigi režiitehniliste abinõude uuelaadset käsitlust. (Tea-

dusl. kaastööliseks on olnud prof. H. Oberth.) Kõige suurem filmi voorus on, et ta oma ülesande fantastilisele laadile vaatamata ei lase kunagi tekkida mõttel, et siin pole tegemist puhta tõelisusega. Fritz Langi režiikunsti imedest olgu mainitud ainult ilmaruumilennuki start, mis oma geniaalses teostuses, oma monumentaalses mõjuvuses on otse kõrvutamatu filmi ajaloos.

(Film „Naine kuul“ jookseb Tartus kinoteater „Apollon“.)

*

NOA LAEV.

Maaailma filmiproduksioonis arvatakse jäävat tummfilmi kolossaalseimaks pärliks suurejooneline kunstilooming „Noa laev“. See on film, milles kümned tuhanded osalisi. Massistseenid olematult grandioossed, sõna otseses mõttes. Filmi vaatamine annab unustamatu kõrge kunstilise naudingu.

(„Noa laev“ tuleb ettekandele kino „Apollon“.)

KINOTEATER
TARTUS

„APOLLO“

KINOTEATER
TARTUS

Lähemal ajal näete maailma kõige suuremaid filme:

Naine kuul.

Thea von Harbou samanimelise romaani järel. Fritz Lang'i lavastus.
Peaosades Willy Fritsch ja Gerda Maurus.

*

Patrioot.

(KEISER PAUL I.) Ernst Ljubitschi lavastus. Peosast Emil Jannings.

*

Jüri Rumm.

Eesti suurfilm lähemast minevikust.

*

Noa laev.

Kõige suurem teos filmi ajaloos. Lavastus maksis üle 9.000.000 dollari.
Peosast George O'Brien ja Dolores Costello.

On võimatu ühtki neist suurfilmidest jätta vaatamata.

INIMSOO MÖTTEVIISI MURRANGUAEK.

RAHVASTELIIDUST, PANEUROOPAST JA „NOIST ILUSAIST ASJAKESIST“.

„See on teil jälle mingisugune Paneuroopa!...“

Oli juhus seda käegalöövat ütelist hiljuti kuulda vaimukalt lobisevas seltskonnas, kui üks jutuosalistest oli sattunud hoogu ja kukkus pateetilises õhinas õhulosse ehitama. „Rahvasteliit, Paneuroopa ja kõik niisugused ilusad asjakesed...“ — hea toon nõuab, et neist peab midagi teadma, kuid neist kõneldakse siis heatahtlikult kaastundliku naeratusena, nagu eluvõõra unistaja õhulossist. Hea toon nõuab uue ajal, et tuleb mõelda kainelt, ja selle kaine mõtlemise tippu nähakse siis skeptilises suhtumises „neisse ilusaisse asjakesisse“, mis visatakse siis kõik ühte patta — Paneuroopa, Rahvasteliit jne.

Võib aga vahel ju kõnelda ka „eluvõõrastest asjadest.“ Selleks on praegu hea juhus. Rahvasteliit sai 10. jaanuaril kümne-aastaseks. Juubelid on moes, peatume siis ka selle noore juubilari juures.

Rahvasteliit on keskkohaks kõigile neile inimsoo parema tuleviku unistustele, millesse nii sagedasti suhtutakse kaastundliku skepsisega. Juba liidu põhikirjas fikseeritud eesmärk ütleb seda: riikide ühendus riikidevaheliste tüliküsimuste rahulikuks lahendamiseks ja rahvusvahelise julgeoleku kaitseks. Mõte ei ole uus. Temast on unistatud juba kaugemas minevikus ja läinud sajandil seadis seda oma eesmärgiks mitu hästiorganiseeritud rahvusvahelist liikumist. Et mõte saaks küpseks teole, oli siiski tarvis 1914. a. puhkenud katastroofi. Ilmasõda andis inimsoole ränga tõenduse senise rahvusvahelise süsteemi pankrotist. Nii kerkiski ilmasõja kestel avalikkuse ette ligikaudu poolsada mitmesugust kava riikidevahelise liidu loomiseks. Ja ilmasõja lõpul võtsid seni eraalgatusel elanud küsimuse oma kätte riigimehed, rahvaste võlatud juhid. Versailles' rahukonverents kutsus ellu praegu kümneaastaseks saanud Rahvasteliidu.

Ilmasõja võitjate algatusel loodud, pidi Rahvasteliit alul võitlema teatava umbusaldusega. Teda peeti võitjate riikide koondiseks. See umbusaldus kahanes aga kiiresti. Selle täieliku kokkuvarisemise tõi peale 1925. a. Locarno konverentsi Saksamaa astumine Rahvasteliitu — ilmasõja kaotaja võeti liitu vastu üheõiguslikuna võitjate suurriikidega. Ja nüüd kuulub Rahvasteliitu üle poollesaja suure ja väikese riigi. Genf on enese maksma pannud, ta on muutunud seks rahvusvahelise elu keskkohaks, millena ta oli mõeldud. Kõik suuremad rahvusvahelised algatused on otsekoheselt või kaudselt seotud temaga.

Juubilaride arvele kirjutatakse vahel ka neid teeneid, mida nad enestel ei tea olevat. Rahvasteliidul on siiski tema noore eaa peale vaatamata teeneid, milles ei saa kahelda. Ja seda kõige mitmekesisemal alal. Mitte ainult puht rahvusvahelises küsimuses, vaid ka appitulekus üksikutele maadele nende rahvuslikkudes muredes. Näiteks Genfi abi Eesti rahanduse tervendamisel. Samuti on Rahvasteliit aidanud tervendada Austria, Ungari, Bulgaaria, Kreeka ja Danzigi vabalinna rahandust. Toome näitena veel Rahvasteliidu abi sõjapõgenikkudele, inimhulkadele, keda ilmasõda oli tõuganud viletsusse; võtame

näitena liidu laiaulatuselist võitlust taudide vastu, tööd rahvatervishoiu olude parandamises kõigis mais, tema edusamme oopiumiga kaubitsemise ohjeldamises, valgete orjadega äritegemise väljajuurimises. Nimetame veel tema algatusel tehtud edusamme rahvusvahelise koostöö arendamiseks teaduse alal — selleks kutsuti ellu Pariisis töötav Vaimlise Koostöö Instituut — ja rahvusvahelisi uurimistöid, näit. põllumajanduse raskuste kergendamiseks, siis saame juba pealiskaudse pilguga teatava pildi mitte ainult Rahvasteliidu tegevusalade mitmekesisusest, vaid ka tema esialgsetest saavutustest.

Need on aga seni olnud asjad, mida Genf peab oma kõrvalülesanneteks. Suuremad jõupingutused on kogu aja olnud pühendatud peaesmärkidele: kõrvaldada uute sõdade hädaohtu, lahendada kõik riikidevahelised tülid rahulikul teel rahvusvahelise õiguse alusel. Siin ei ole eesmärgid saavutatavad ühe-kahe ega kümne aastaga. Sest selleks ei ole mitte ainult vaja luua mehhanismi rahu alalhoidmiseks, vaid ümber kujundada kogu inimsoo mõtteviisi, et see mehhanism võiks töötada. Selle eesmärgi poole on kümme aastat teed raiutud, ja kuigi tagajärjed palju soovida jätavad, on edusammud ümberlõkkamatud. Lähaks pikale tagasi rändama hakata kümne aasta teed. Seisame aasta vahetusel. Vaatame siis tagasi möödunud aasta tööle sel alal.

Möödunud aastal pühitsete oma võitu rahvusvahelise vahekohtu põhimõtte. Kui 1920. aastal Rahvasteliidu poolt loodi rahvusvaheline kohtukoda Haagis, ei olnud selle loojad sugugi veel kindlad lootuses, et suurriigid oma suveräniteedile alandavaks ei pea tülisid teiste riikidega anda kohtu arutada. Möödunud aasta septembris teatasid Inglismaa ja Prantsusmaa oma nõusolekust selleks siiski kohustuda. Samuti ühinesid möödunud aastal Haagi kohtukojaga Am. Ühisriigid, kes Rahvasteliitu ei kuulu. See vahekohtu põhimõtte võit on eriti tähtis meietaoliste väikeriikidele, sest ta on ühtlasi tõenduseks, et murrang rahvusvahelises mõtteviisis on sündinud — jõu ülekaalu asemele rajab enesele teed ainumaksvusele õigluse põhimõtte.

Kui juriidiliste küsimuste kõrval ka puhtpoliitilised küsimused suudetakse viia rahvusvahelise vahekohtu kompetentsi, on lahendus leitud ka rahvusvahelisele julgeolekule, mida nägime Rahvasteliidu lipukirjana. Julgeoleku küsimusega on lähedalt seotud väevähenduse küsimus — ei saavutata üht ilma teiseta. Ei ole selle tõttu ka imestatav, et enne julgeoleku küsimuse lahendamist, praegu juttu võib olla ainult osalisest väevähendusest. Ja sel alalgi ei saa kõigist raskusist hoolimata eitada edusamme. Relvastumispalavikku ei ole Rahvasteliit suutnud täitsa kõrvaldada. Kes ütleb aga, kui kaugemale oleks see palavik arenenud ilma Rahvasteliiduta? Ka möödunud aastal ei lastud end heidutada väevähenduse eeltööde komistuskividest, vaid just nende kiuste sai õhkkond küpseks nüüd Londonis tööle asuvaks merekonverentsiks, mis

peab sõjalaevastikkude vähendamise kaudu ukse avama üldisele väevähendusele.

Ja lõpuks kõigi rahvusvaheliste tülide kurjem juur: majanduslikud küsimused. Rahvasteliit on ka siin võitlusse astunud parema tuleviku eest. Möödunud aasta täiskogus sündis algatus kaheaastase rahvusvahelise tollirahu väljakuulutamiseks. Veerandsada riiki on nõusoleku annud osa võtta konverentsist, mille eesmärgiks on seda algatust ellu viia ja seega esimest konkreetsemat sammu astuda riikidevahelist läbikäimist takistavate tollimüüride alandamiseks. Nende kaugeulatusteliste eeltööde kõrval on aga Rahvasteliidu poolt ellukutsutud rahvusvaheline tööbüroo juba vähemas ulatuses mõndagi saavutanud rahvaste majandusliku koostöö alal.

Kui sedaviisi Genfis tehtava töö juures veidi tõsisemalt peatuda, siis tunneme, et „moodne“ skepsis nende „õilsate“ asjade juures seisab savist jalgadel. Ja see skepsis ei ole ka enam moodne, vaid uues vaimus pealekasvav põlv peab igalpool maailmas rahvusvahelist koos-

tööd lootusrikkaks ja täitsa reaalseks asjaks. Rahvasteliit on juba sünnitanud murrangu inimsoo mõtteviisis. Ja seda mitte ainult rahvaste ühtekuuluvuse propageerimise teel, vaid suurel määral ka sellega, et üksteist lähemalt tundma õpitakse. Rahvasteliidu viimasest täiskogust võttis osa 53 riigi esitajaid, nende hulgas 24 välisministrit. Seesuguses kogus inimsoo muresid ühiselt arutades õpitakse aru saama, et ei ole niivõrd oluline olla sakslane või prantslane, jaapanlane või hiinlane, vaid on olulisem olla inimene. Selle mõtteviisi edusamme tõendas sama täiskogu koosolekul peetud kõne, mida alles kümne aasta eest ei oleks võinud ette kujutada: Prantsuse peaminister Briand kõneles Euroopa Ühisriikidest — Paneuroopast — kui konkreetsest eesmärgist, mitte enam unistusest. Ja 53 rahva täisvolilised esitajad ei mõelnudki lüüa skeptiliselt käega ja kaastundlikult lausuda:

„See on teil jälle niisugune õhuloss!...“

Jaan Kitsberg.

„POSTIMEES“

on Eesti suur kõige vanem päevaleht

74. aastakäik

„Postimees“ on värske ja päevauudisterikas.

„Postimees“ etendab meie riiklikus elus mõjuvat osa.

„Postimees“ avaldab kultuurpoliitilistes ja majanduslikkudes küsimustes selgeid seisukohti.

„Postimehe“ joonealune on alati valitud ja kirjanduslikult väärtuslik, jutud põnevad ja kaasakiskuvad.

„Postimees“ ilmub mitmevärvitrukkis ja on trükitehnika viimane sõna.

„Postimees“ rahuldab iga lugeja ajakirjanduslikke nõudeid.

„Postimehe“ ja ta maksuliste lisade tellimishinnad:

„Postimees“ postiga	1 kuu	150 senti		Iga lisakuu	105 senti
	2 „	300 „		6 kuud	725 „
	3 „	370 „		12 „	1400 „
„Maamees“ „Postimehega“ kaasas	1 kuu	30 senti,		eraldi	35 senti
„Sädemed“	1 „	35 „		40 „	
„Tervis“	1 „	20 „		25 „	
„Lasteleht“	1 „	10 „		15 „	

Tellimisi võtavad vastu: 1) Kõik „Postimehe“ tellimiste vastuvõtjad, 2) kõik postiagentuurid üle maa,

3) „Postimehe“ talitused:

Tartus, Jaani t.11/13. Telef.: 80, 1-86, 9-86, 2-86. Tallinnas, Vene t.1. Telef.: 16-11, 30-81

Karl Unt'i jahu- ja viljaäri

Tartus, Kala- ja Heinaturu nurgal.

Kõige soodsam müügikoht maarahvale jahu ja viljasaaduste alal.
Müügil põllurammu, niidumasinaid, rehasid, koloniaalkaupi.
En gros ja en detail. / Soodsam kodumaa viljasaaduste ostukoht.

J. Michelson

Koloniaal- & veinikauplus

Tartus, Riia tän. 30, Telef. 8-08.

Kõiksugu koloniaalkaubad

paremas väärtuses.

Napsid, liköörid, veinid, õlu.

Õlletellimiste vastuvõtt.

Kohvikõrvetus.

Tellimised täidetakse
kiirelt ja täpsalt.

Pagari- & kondiitriäri

V. KUSTLOV

Tartus, Riia tän. 83

Telef. 9-54.

Alati saadaval kõiksuguseid

SÄTU, KOOKE

JATORTI

Tellimised täidetakse
korralikult ja täpsalt.

Või-, juustu- ja koloniaaläri
Jaan Hansmann / Tartus, Söögiturk nr. 5.

Müük suurel ja väiksel viisil.
Tellimised täidetakse kiirelt ja korralikult.
Kaupade väärtus võistlematu.

TARTU ERAKLIINIK

RIIA TÄN. 34, TELEFON 12-60.

Kliiniku võetakse: sünnitajaid, nais-, haava-, sise-, närvi-, nina-, kõrva-, kurgu-, silma- ja nahahaigeid.

Õöpäev: I klassis 5 krooni, II klassis 3 krooni ja III klassis 1 kr. 50 senti.

Röntgeni-kabinett on avatud kella 1/23-4 p. l. ja 7-8 õhtul.

Diatermia, kõrguspäikese ja Solluxi kabinett on avatud kella 11-12 ja 5-6 p. l.

Laboratooriumi võetakse materjali uurimiseks kella 8 hom. kuni kella 8 õhtul.

Ambulatooriumis vastuvõtt iga päev: sisehaigetele 1/29-1/210 ja 3-4 p. l., naishaigetele 9-10, 12-1 ja 6-7 õhtul; haavahaigetele 10-11. Nina-, kõrva- ja kurguhaigetele teisipäeval ja reedel kella 3-4 p. l.

Kolmapäeval kella 8-9 hom. **Pneumothorax.**

Kliiniku juhatus.

CHR. MIIDTRÄ FOTO-TSINKOGRAAFIA TÖÖKODA

Tartus, Herne tn. 41 (omas majas). Kõnetr. 9-10.

Valmistab ideaalseid

Klischeesid

Töökoda tehniliselt täiendatud viimase aja nõuete järele.

Võrk- ja joonkliseed liht- ja värvitrukis.

TÖÖST. MARK.

Valguspiltide valmistamine koolidele ja ärireklaamiks (värvilised ja lihtsad).

Suuremate tellimiste korral protsendid.

Kolmas Tartu Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 8. Üldine telefon nr. 99.— Juhatuse telefon nr. 11-13.

Avatud igal äripäeval 9–2. Ühisus on asut. 1913. a. ja kuulub vanemate eesti ühistegeliste rahaasutiste hulka.

Ühisus võtab raha hoiule; annab laenusid välja; saadab raha igasse kodumaa linna, alevisse ja valda, kus asuvad ühistegelised rahaasutised; võtab vastu veksleid, veokirju ja tšekke sissenõudmiseks; akkrediitivid ühispimatalitistele; garantiid ettevõtete, hangete ja maksude kindlustuseks.

Ühisusel oli 1. sept. 1929. a. 3254 liiget ja nende vastastikune vastutussumma ulatus Kr. 1.026.382.35.

Oma kapitale	Kr.	231.487.09
Laenusid välja antud	„	2.859.662.08
Hoiusummasid	„	1.950.535.70
Äriseis	„	3.366.596.06
Rahaline läbikäik	„	23.136.401.52

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Lastevanemad ja noorsoo sõbrad,
kel ei ole veel

„Jutu-Pauna“

seni ilmunud jutte?

- Nr. 1. Oskar Alaluige. Kui mina alles noor
veel olin . . . . . —10 s.
- Nr. 2. I. S. Turgenev. Tulekahju merel . . . —10 „
- Nr. 3. M. v. Bloedau. Hollandi tütar . . . —10 „
- Nr. 4. Astridi onu. Muinasjutt Maie-neitsist —10 „
- Nr. 5. Anna Brigader. Karjapäev . . . . . —10 „
- Nr. 6. Oskar Alaluige. Minu kodust . . . —10 „
- Nr. 7. „ „ Esimene koolipäev —10 „
- Nr. 8. Ernest Seton-Thompson. Vully . . . —10 „
- Nr. 9. Agnes Taar. Merepoeg . . . . . —10 „
- Nr. 10 ja 11. J. Pornik. Knipska lahing . . —20 „
- Nr. 12. Heinz Winter. Kolm seltsimeest . . —10 „

Jutu-Paun I köide (12 nr. kokku köidetult) Kr. 1.50.

Tellige Jutu-Paun 1930. aasta peale. Iga kuu ilmub üks nr. 16 lehekülge suur, hind 10 senti. Igas numbris on üks pildiga ilustatud ja valitud sisuga huvitav noorsoo jutt.

12 numbrit ühes postikuludega, ette tellides maksab Kr. 1.20. Üksikuid numbreid müüvad ja võtavad tellimisi vastu kõik Eesti raamatukauplused igal pool.

Jutu-Paunale palju sõpru lootes,

OSKAR LUIK'I

laste- ja noorsoo-raamatute kirjastus
Tartus, Rüütli tän. 14. Telef. 5-67.

? Mispärast

maksta raamatute eest täit hinda, kui pruugitud kui ka uusi võite raamatukauplusest

„VAHT“

TARTUS, KALATURU T. 3

osta

keskmiselt $\frac{1}{2}$ hinnaga.

Äri on väljaspool kirj. ja rmtkpl. liitu

AKADEEMILINE KOOPERATIIV

Tartus, Jaani tän. 7, kõnetr. 63 * Avatud äripäivi kella 8—18-ni.

Oma kaupluses

Büroo- ja kirjutustarbeid, õppe-raamatuid, kodu- ja välismaa kirjandust, tarvitatud raamatute komisjon, kirjutusmasinaid, kindlustusselts „Eesti“ peaguurtur.

Meie liikmekaardiga

Hinnaalandusi mitmesugustes ärides ja töökodades sellekohase liikmetele kooperatiivist saada oleva nimekirja põhjal.

Ainult hästi köidetud raamatud moodustavad korraliku raamatukogu

igal ajal hoiavad alal oma väärtuse ja on uhkuseks ja rõõmuks ta omanikule.
Kõitmata raamat kulub, rebeneb, määrdub, amortiseerub lühikese aja jooksul.

Hoidke ja kaitske oma kultuurvara!

Laske kõita kõik

oma teaduslikud, ilukirjanduslikud, erialalised raamatud, igasugused perioodilised väljaanded, ajakirjad ja ajalehed

„Postimehe“ suurköitekojas

„Postimehe“ suurköitekoda on varustatud moodsama ja täielikuma sisseseadega.

„Postimehe“ suurköitekoda teeb igasuguseid liht-, nahk- ja iluköitetöid.

Töö headus ja kiirus garanteeritud.

Naiste ja kodude ajakiri

„EESTI NAINE“

Hinnata kaasanded „VÄIKESTE SÖBER“ ja mustri- ning lõikeleht.

Tellida saab igast postiasutisest.
Tellimise hind 4 kr. aastas, 2 kr. pooles aastas.
Üksik number 40 senti.

Kõik naised loevad ajakirja „Eesti Naine“

Tartu Majaomanikkude Pank

Suurturg 7, omas majas, telefon 6-50.

*Pank võtab raha hoiule, makstes ajakohast protsenti;
annab laenusid ja toimetab kõiki pangaoperatsioone.*

Panga juures asuvad: Kinnitusselts „Turis“ ja I. järgu vahetalituse kontor.

JUHATUS.

KUUKIRI

EESTI ARST

IX AASTAKÄIK. 1930. A.

„Eesti Arst“ ilmub Eesti Arstideseltside Liidu väljaandena iga kuu lõpul endises suuruses ja endise kavaga. Lisaks erivihuna jooksva aastal toimuva Eesti Arstidepäeva protokollid.

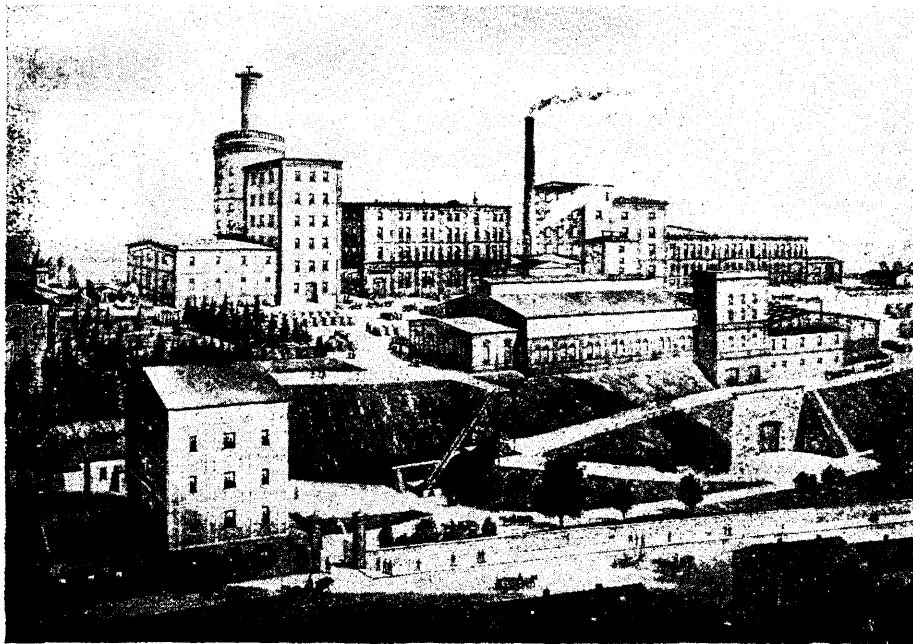
Toimetus: Tegev ning vastutav toimetaja A. Valdes. Tartu, Jakobi 34.

Talitus: sekretär H. Norman. Tartu, Väike-Tähe 1. Telef. 11-55.

Tellimishind: sisemaal $\frac{1}{1}$ aastas postiga 7 krooni 50 snt., postita 7 kr.;
 $\frac{1}{2}$ aastas postiga 4 kr., postita 3 kr. 75 snt.; välismaal $\frac{1}{1}$ aastas
8 kr. 50 snt., $\frac{1}{2}$ aastas 4 kr. 50 snt.

Kuulutuste hind: $\frac{1}{1}$ lk. kaantel (tiitli-lehekülg kaasa arvamata) 30 kr.,
 $\frac{1}{2}$ lk. 15 kr.; teksti ees erilehtedel $\frac{1}{1}$ lk. 25 kr., $\frac{1}{2}$ lk. 12 kr.
50 senti.

Tellimiste vastuvõtmine: peale talituse ka kõigis E. V. postkontoreis.

Õllevabrik ^{A./s.} A. Le Coq

soovitab

oma heledat
ja tumedat õlut, porterit,
keedetud mõdu, limonaadi,
selterssi ja soodat

tuntud headuses.

Suuräri

M. JÄNIES

TARTUS, KAUBAHOOV NR. 10, 11, 12. KÕNETRAAT NR. 5-91.

Asutatud 1899. aastal.

Kõige vanem ja kõige suurem riidekaubaladu Eestis.

SOOVITAB RIKKALIKUS VALIKUS:

Daamidele:

villaseid, sammet- ja siid-kleidiriideid.

Elegantsed crêpe-georgette, crêpe de chine, moire ja jaapani kirjud siid-kleidiriided.

Härradele:

kodumaa, eht inglise ja teiste paremate välismaa vabrikute

ülikonna-, palitu-, jope- ja püksiriideid.

Igasuguseid vooderiideid, kraenahku.

ALALINE UUDISTE JUURDETULEK.

Praegu müügil suure hinnaalandusega

suur partii kodumaa pleegitud, pleekimata ja värvilisi pesuriideid, sefiir-särgiriideid, ruudulisi ja joonikuid kleidi- ja pluusiriideid ning palju teisi kaupu.

VÕRRELGE OSTMISE KORRAL MINU KAUBA VÄÄRTUST JA HINDU!